

צורת הפתח

הקדמה

גמ' י: נקודתיים למטה - יא: מתני'

תלמוד בבלי מסכת עירובין דף י עמוד ב

אם יש לו צורת הפתח אף על פי שרחב מעשר אינו צריך למעט. אשכחן צורת הפתח דמהניא ברחבו, ואמלתרא דמהניא בגבהו. איפכא מאי? - תא שמע, דתניא: מבוי שהוא גבוה מעשרים אמה - ימעט, ואם יש לו צורת הפתח - אינו צריך למעט. אמלתרא ברחבו מאי! - תא שמע, דתניא: מבוי שהוא גבוה מעשרים אמה - ימעט, והרחב מעשר - ימעט, ואם יש לו צורת הפתח - אינו צריך למעט, ואם יש לו אמלתרא - אינו צריך למעט. מאי לאו אסיפא? - לא, ארישא. מתני ליה רב יהודה לחייא בר רב קמיה דרב: אינו צריך למעט. אמר ליה: אתנייה צריך למעט. אמר רב יוסף, מדברי רבינו נלמד: חצר שרובה פתחים וחלונות - אינה ניתרת בצורת הפתח, מאי טעמא - הואיל ויותר מעשר אוסר במבוי, ופרוץ מרובה על העומד אוסר בחצר, מה יותר מעשר האוסר במבוי - אינו ניתר בצורת הפתח, אף פרוץ מרובה על העומד, האוסר בחצר - אינו ניתר בצורת הפתח. מה ליותר מעשר האוסר במבוי - שכן לא התרת בו אצל פסי ביראות לרבי מאיר, תאמר בפרוץ מרובה על העומד האוסר בחצר - שכן התרת אצל פסי ביראות לדברי הכל. לימא מסייע ליה: דפנות הללו שרובן פתחים וחלונות - מותר, ובלבד שיהא עומד מרובה על הפרוץ. שרובן סלקא דעתך? אלא אימא: שריבה בהן פתחים וחלונות, ובלבד שיהא עומד מרובה על הפרוץ. - אמר רב כהנא; כי תניא היא - בפיתחי שימאי. מאי פיתחי שימאי? פליגי בה רב רחומי ורב יוסף; חד אמר: דלית להו שקפי, וחד אמר: דלית להו תיקרה.

ואף רבי יוחנן סבר לה להא דרב. דאמר רבין בר רב אדא אמר רבי יצחק; מעשה באדם אחד מבקעת בית חורתן שנעץ ארבע קונדיסין בארבע פינות השדה, ומתח זמורה עליהם, ובא מעשה לפני חכמים, והתירו לו לענין כלאים - ואמר ריש לקיש: כדרך שהתירו לו לענין כלאים - כך התירו לו לענין שבת. רבי יוחנן אמר: לכלאים - התירו לו, לענין שבת - לא התירו לו. במאי עסקינן? אילימא מן הצד - והאמר רב חסדא: צורת הפתח שעשאה מן הצד - לא עשה ולא כלום. אלא על גבן; ובמאי? אילימא בעשר - בהא לימא רבי יוחנן בשבת לא? אלא לאו - ביתר מעשר! - לא, לעולם בעשר ומן הצד, ובדרב חסדא קא מיפלגי. ורמי דרבי יוחנן אדרבי יוחנן, ורמי דריש לקיש אדריש לקיש. דאמר ריש לקיש משום רבי יהודה ברבי חנינא: פיהא מותרת לענין כלאים, אבל לא לשבת. ורבי יוחנן אמר: כמחיצות לשבת - דלא, כך מחיצות לכלאים - דלא. בשלמא דריש לקיש אדריש לקיש לא קשיא, הא - דידיה. הא - דרביה. אלא דרבי יוחנן אדרבי יוחנן קשיא! אי אמרת בשלמא: התם - על גבן, הכא - מן הצד, שפיר. אלא אי אמרת אידי ואידי מן הצד, מאי איכא למימר? לעולם אידי ואידי מן הצד, התם - בעשר, הכא - ביותר מעשר. ומנא תימרא דשני לן בין עשר ליותר מעשר - דאמר ליה רבי יוחנן לריש לקיש: לא כך היה המעשה שהלך רבי יהושע אצל רבי יוחנן בן נורי ללמוד תורה, אף על פי שבקי בהלכות כלאים, ומצאו שיושב בין האילנות ומתח זמורה מאילן לאילן. ואמר לו: רבי, אי גפנים כאן מהו לזרוע כאן? אמר לו: בעשר - מותר, ביותר מעשר - אסור. במאי עסקינן? אילימא על גבן - יותר מעשר אסור - והתניא: היו שם קנין הדוקרנין, ועשה להן פיהא מלמעלה, אפילו ביותר מעשר - מותר! אלא לאו - מן הצד, וקאמר ליה: בעשר - מותר, יותר מעשר - אסור. שמע מינה. גופא, אמר רב חסדא: צורת הפתח שעשאה מן הצד - לא עשה ולא כלום. ואמר רב חסדא: צורת הפתח שאמרו - צריכה שתהא בריאה כדי להעמיד בה דלת, ואפילו דלת של קשין. אמר ריש לקיש משום רבי ינאי; צורת הפתח צריכה היכר ציר. מאי היכר ציר? אמר רב אויא: אבקתא. אשכחינהו רב אחא בריה דרב אויא לתלמידי דרב אשי, אמר להו: אמר מר מידי בצורת הפתח? אמרו ליה: לא אמר ולא כלום.

תנא: צורת הפתח שאמרו- קנה מכאן וקנה מכאן על גביהן. צריכין ליגע או אין צריכין ליגע? רב נחמן אמר: אין צריכין ליגע. ורב ששת אמר: צריכין ליגע. אזל רב נחמן ועבד עובדא בי ריש גלותא כשמעתי, אמר ליה רב ששת לשמעיה רב גדא: זיל, שלוף שדינהו. אזל שלף שדינהו. אשכחוהו דבי ריש גלותא חבשוהו. אזל רב ששת קם אבבא, אמר ליה: גדא, פוק תא! נפק ואתא.

אשכחיה רב ששת לרבה בר שמואל, אמר ליה: תני מר מידי בצורת הפתח? אמר ליה: אין, תנינא; כיפה, רבי מאיר מחייב במזוזה וחכמים פוטריין. ושון שאם יש ברגליה עשרה שהיא חייבת. אמר אביי: הכל מודים אם גבוהה עשרה ואין ברגליה שלשה, אי נמי: יש ברגליה שלשה ואין גבוהה עשרה - ולא כלום. כי פליגי - ביש ברגליה שלשה וגבוהה עשרה ואין רחבה ארבעה, ויש בה לחוק להשלימה לארבעה. רבי מאיר סבר: חוקקין להשלים, ורבנן סברי: אין חוקקין להשלים, אמר ליה: אי משכחת להו - לא תימא להו לבי ריש גלותא ולא מידי מהא מתניתא דכיפה.

תוס' ד"ה איפכא, חצר, אילימא

תוספות מסכת עירובין דף יא עמוד א

איפכא מאי - כלומר מי מהני צורת הפתח בגובהה וקשיא לר"ת דהא צורת הפתח הוי קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן דל קנה דעל גביהן ליתכשר בקנה דמכאן ומכאן דהוי כלחי משהו וי"ל דמיבעיא ליה היכא דלא מהני לחי כמו במפולש או ביתר מעשר דבעי צורת הפתח או לר' יוסי דבעי לחי רוחב ג' ובהכי מיתוקמא נמי ברייתא דמייתי.

חצר שרובה פתחים וחלונות - ובפחות מעשר דאי ביתר מעשר אפילו בעומד מרובה הא אתנייה רב צריך למעט ובד' דפנותיה איירי דמשני צדדין מודה רב דמהני צורת הפתח דאמרינן לעיל הלכה כר"ת וקשיא דמהאי בנין אב אפילו מחיצה רביעית יש ללמוד דלא מהני צורת הפתח כי היכי דלא מהני ביתר מעשר אפילו במחיצה אחת וי"ל דאין ללמוד אלא על ד' מחיצות דמחיצה אחת ביתר מעשר הוי כמו פרוץ מרובה בד' מחיצות דמה שאוסר ביתר מעשר משום דלא מיקרי פתח ולא מהני ליה צורת הפתח גם לפרוץ מרובה מד' רוחות לא יועיל צורת הפתח דפתחא בד' רוחות לא עבדי אינשי אבל אמחיצה אחת דעבדי פתח פשיטא דמהני צורת הפתח ועל זה אין שייך ללמוד.

אילימא בעשר בהא לימא ר' יוחנן בשבת לא - אין להקשות דמאי פריך דילמא סבר כנהרדעא דאצרכוהו דלתות אפילו בעשר דביתר מעשר שמואל נמי מודה דהוי כמפולש דכאן איירי בבקעה שהיא כרמלית דליכא מאן דפליג שלא יועיל צורת הפתח כדאמרינן לעיל (ד' ז.) אך קשה דהא רב יוסף אסר לעיל אפילו בעשר הואיל ופרוץ מרובה ואפילו בכלה לבקעה איירי דומיא דיתר מעשר דאסר ואפילו בכלה לבקעה מדמייתי מרבי יוחנן דאיירי בבקעה א"כ מה פריך בהא לימא ר' יוחנן כיון דרב יוסף סבר הכי וי"ל דאין לחוש לדברי רב יוסף הואיל ונדחו וא"ת הואיל ומהני צורת הפתח מכל ד' רוחות א"כ גבי פסי בראות למה הוצרכו לארבעה דיומדין ולא הוי שרי אלא לבהמה בין לר"מ ובין לר' יהודה היה להם לעשות ד' קונדסין וזמורה על גביהן לרב בעשר ולמתני' ביתר מעשר וגבי שריא נמי אמאי צריך שלשה חבלים זה למעלה מזה או קנים פחות פחות מג' יעשו צורת הפתח מד' רוחות ואומר ר"י לפי שלא היה מתקיים כל כך משום דאתו גמלי ושדו ליה וגם בקל יכול ליפול ברוח שאינה מצויה לפי שהיו צריכין להגביהו מן הגמלים הנכנסים שם לשתות וכן בשיירא ועוד דבשיירא אין להתיר כמו בחצר שמוקף לדירה וריצב"א מפרש דהכא לא איירי בד' דפנות וה"פ כך היתירו לענין שבת במפולש דהיינו ב' מחיצות דב' מחיצות לענין שבת הוי כד' מחיצות לענין כלאים דבכלאים אין חילוק בין ב' לד' והשתא פריך שפיר בהא לימא רבי יוחנן בשבת לא דבב' מחיצות אין לחוש אם פרוץ מרובה והשר מקוצי מפרש דהכי פירושא בהא לימא רבי יוחנן בשבת לא אי לית ליה דרב דאמר ביתר מעשר לא מהני צורת הפתח דהא דאמר רב יוסף צורת הפתח לא מהניא בפרוץ מרובה היינו מדברי רב

דאסר ביתר מעשר אלא לאו ביתר מעשר ס"ל לרבי יוחנן כרב דלא מהני צורת הפתח ולכך אפילו בעשר קאמר רבי יוחנן בשבת דלא מהני צורת הפתח משום דפרוץ מרובה לרב יוסף אסור אפילו ע"י צורת הפתח דאית ליה בנין אב.

שו"ע שסב: י-יב

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שסב

סעיף י

י' אם עשה צורת פתח, (נג) אפי' לפרצה יתירה מעשר, (נד) מותר. ואפי' לא נעץ אלא ארבע קונדיסין בארבע רוחות ועשה צורת פתח (נה) על גביהן, מותר. (נו) והני מילי בחצר ומבוי שיש בהם דיורין, * אבל בבקעה לא מהני * יא) כשכל הרוחות (נז) על ידי צורת פתח. * יז ולהרמב"ם אין צורת הפתח מועיל (נח) לפרצה יותר מעשר, (נט) אלא אם כן עומד מרובה על הפרוץ (ואז מהני אפי' בבקעה בכל הרוחות) (ב"י בשם סמ"ג וסמ"ק).

סעיף יא

מהו צורת פתח, (ס) יח קנה מכאן וקנה מכאן * (סא) וקנה על גביהן, (סב) יא' אפי' אינו נוגע בהן אלא שיש ביניהם כמה אמות, ובלבד שיהא גובה הקנים שמכאן ומכאן י"ט (סג) יט יא' * יג' ויהיו מכוונים כנגד קנה העליון. ואם חיבר הקנה העליון לשני הקנים, או לא' מהן (סד) כ >ד < מן הצד, (סה) לא מהני. וצריך שיהיו הקנים שבצדדים חזקים יד' לקבל דלת כל שהוא, אפילו של קש או של קנים; אבל קנה שעל גבן סגי בכל שהוא, כא ואפילו (סו) גמי מהני.

סעיף יב

טו' כיפה (פי' שער העשוי ככיפה, רש"י), אם יש ברגליה, דהיינו (זז) קודם שהתחיל להתעגל, י' טפחים, מותרת משום צורת פתח.

גדר צוה"פ

רשב"א יא. ד"ה ואם

חידושי הרשב"א מסכת עירובין דף יא עמוד א

ואם יש לו צורת פתח אינו צריך למעט. כתב הרמב"ם ז"ל דצורת פתח מהניא אפי' למבוי שאינו גבוה עשרה, ואינו מחוור בעיני כלל דלא מצאנו אלא בגבוה יתר מעשרים ומשום דפתח כמחיצה דמי וכאלו נסתם הכל והיינו דלא תנו בברייתא אלא בגבוה למעלה מעשרים ואם איתא רבותא טפי הוה להו לאשמעי' בשאינו גבוה י' והוה להו למתני בתרוייהו, ועוד דצורת פתח לא עדיפא ממחיצה גמורה וכל מחיצה גמורה שאינה גבוה עשרה לא הויא מחיצה גמורה כ"ש צורת פתח דלא הויא מחיצה, ועוד דבהדיא תניא גבי כיפה דכל שאין ברגליה עשרה פטורה מן המזוזה דאינו פתח ולא נחלק ר' מאיר אלא משום דסבר חוקקין להשלים הא לאו הכי לא ומינה דכל היכא דליכא למימר חוקקין וכגון שאין בו כדי לחוק לכ"ע לאו פתח הוא:

מרדכי סי' תעח

מרדכי מסכת עירובין פרק מבוי

[רמז תעח] אמר רבא אחד זה ואחד זה אינו מניח אלא כנגד הקצר והלכה כרבא אבל בתוך המבוי יכול להניח הקורה באלכסון לכ"ע ואינו משתמש אלא עד הקורה בקצר כנגד הקצר ובארוך כנגד הארוך [דף י'] והלכתא נראה מבחוץ ושוה מבפנים נידון משום לחי רש"י פי' אותו בתרי גוויי גבי כותל שצדו אחד כנוס פירש בין שנראה מבחוץ

כגון שהכותל שקוע מלפניו כזה /במקור יש שרטוט/ ולעיל פירש שמשך כל הלחי לחוץ וחודו הפנימי דבוק בעובי הכותל של המבוי כזה /במקור יש שרטוט/ ובתוספות [דף ט] פי' דרש"י הוצרך לשנות לפרש כך:

[דף יא] צורת הפתח שעשאה מן הצד לא עשה כלום פירש רי"ף בשם רב האי גאון מן הצד בצדו של כותל דה"ל פתחא בקרן זוית ופתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי וכן פסק המיימוני אבל רש"י ז"ל פי' מצד מצדו של קנה העומד הניח קנה למעלה ודוק:

[דף י] מרחיק שתי אמות ועושה פס ג' אמות ה"ה דאי בעי מרחיק אמה ועושה פס אמה ומחצה ומרחיק אמה ועושה פס אמה ומחצה אלא דכולי האי לא אטרחוהו רבנן ופס דקא עביד ג' אמות אין צריך שיהא פס אחד שלם אלא קנה קנה פחות מג' עד שלשה אמות דפחות מג' כלבוד דמי:

וששאלת על הלחי שמרוחק למעלה מן הקורה יותר מטפח פסול כדאמר רב חסדא צורת פתח שעשאה מן הצד לא עשה ולא כלום וכתבת שיש מתירין כיון שהקורה מונחת מצד אחד על הלחי אחד אע"פ שמצד אחד הוא מן הצד כשר לא חילק ידענא ולא בילק ידענא אלא צריך מזה ומזה שהלחיים יהיו תחת הקורה דצורת הפתח היא במקום פתח ופתחא כהא לא עבדי אינשי שמצד אחד יהא מונח עליונה של פתח על המשקוף ומצד אחד מצדו אלא פתחי שמאי הם שוממין ומנוולין ומקולקלין ועוד הא דתניא צורת פתח שאמרו קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן משמע אתרוייהו דהא לא קאמר וקנה ע"ג אחת מהן ושלוש מאיר ברבי ברוך:

[דף יא] אמר רב חסדא צורת פתח שאמרו צריכה שתהא בריאה כו' אמר ר"ל כו' כתב הר"מ פליאה היא בעיני שראיתי בספר האלפסי שדילג מילתא דר"ל וכך מנהגו שכל דבר שאינו הלכה כך הוא מדלג*. ותמיהני הא ליכא מאן דפליג עליה [ודחקתי עצמי לפרש הסוגיא אליבא דידיה הא דגרס בתר הכי אשכחיה רב אחא בריה דרבא לתלמידי דרב אשי א"ל תני מר מידי בצורת הפתח פי' וכי הוא מצריך היכר ציר או לא אמרו לו לא אמר ולא כלום כלומר לא הוסיף מאומה על צורת הפתח אלא קנה מכאן וקנה על גביהן הביא להן ראייה שאין צריך היכר ציר מדלא מצריך בברייתא היכר ציר כך יש לפרש לפי שיטתו דלא בעי היכר ציר. ומיהו אין הלשון משמע כן דא"כ הול"ל תניא דמסייע להו ועוד לשון לא אמר כלום לא משמע הכי ואדרבה נראה דה"פ אמר מר מידי בצורת הפתח אמר בה שום חידוש אמרו לו לא אמר שום חידוש. אמר להם אני אומר לכם דבר חידוש תנא צורת הפתח שאמרו קנה מכאן כו' וא"צ קורה רחבה טפח על גביהן אלא קנה בעלמא שהוא מכאן משמע דבצורת הפתח לא בעי רחבה טפח ובלבד שלא יהא ניטל ברוח שתהא בריאה לעמוד ברוח שתהא בריאה לעמוד בה דלת של קשים וצריך נמי היכר ציר. עכ"ל מ"י] ודחק עצמו לפרש הסוגיא אליבא דידיה דאמר [לא] צריכה היכר ציר ופולגותא דרבוותא היא [שם] רב נחמן אמר אין צריכין ליגע והלכתא כרב נחמן ונראה דאפילו יש ביניהם יותר מג' שרי מדמייתי ראייה מכיפה ועוד דבפחות מג' אפילו רב ששת הוה מודה דפחות מג' כלבוד דמי:

רא"ש סי' יג וק"נ אות ט

רא"ש מסכת עירובין פרק א

סימן יג

יג [דף יא ע"א] ואם יש לו צ"ה וכו' (ו) ואף בגובהה מהניא צ"ה דלא בעיא היכר בצ"ה. ואמלתרא מהניא בגובהה ולא ברחבה דאמלתרא מהני בגובהה* משום דדבר חדוש הוא ומסתכל כלפי מעלה לראותה ואגב זה רואה הקורה והאי טעמא לא שייך ברחבה. מעשה באדם אחד מבקעת בית חורתן שנעץ ד' קונדיסין בארץ ומתח זמורה על גביהן ובא מעשה לפני חכמים והתירו לו לענין כלאים. אמר ר' שמעון בן לקיש כדרך שהתירו לו לענין כלאים כך התירו לו לענין שבת. ור' יוחנן אמר לכלאים התירו ולא לשבת ומוקי לה במן הצד ובדרב חסדא קמיפלגי אבל על גבן מודה רבי יוחנן דצ"ה מהניא אף מד' רוחות לרב בעשר ולמתני' אפילו יותר מעשר. וא"ת ולמה הוצרכו לעשות

פסין לביראות (לקמן דף יז ב) וגם לא התירו אלא בבהמת עולי רגלים ולא לאדם (לקמן דף כ ב) ובקל היה יותר לעשות צ"ה מד' רוחות ואפילו ליותר מעשר כמתני' וי"ל דלא היה מתקיים כ"כ דאתו גמלים ושדו ליה וגם נקל ליפול ברוח שאינה מצויה לפי שהיו צריכין להגביהן מפני הגמלים (ז) וכן צ"ל גבי שיירא שחנתה בבקעה (לקמן טז ב) שמקיפין שלשה חבלים זה למעלה מזה או קנים בפחות מג' ולא עבדי צ"ה. (ח) אי נמי הא דשרינן פיאה בחצר ובמבוי שיש בה דירינן אבל בבקעה דלית בה דירינן לא שריא. (ט) ובירושלמי דמס' כלאים (פ"ד) גרס אמר ר' זעירא מודה ר"ל לענין שבת שאין פיאה מתרת ביותר מעשר. א"ר חגי מתניתין אמרה כן מקיפין ג' חבלים זו למעלה מזו ואם אתה אומר שפיאה מועלת ביותר מעשר דיו בחבל אחד:

קרבן נתנאל עירובין פרק א

[ט] ובירושלמי. שיעור דברי רבינו כך הוא דבירושלמי קאמר דמודה ריש לקיש לענין שבת שאין מתרת יותר מעשר ובשמעתין מסיק דאפי' לענין שבת דבין ר"י ובין ר"ל ס"ל דצ"ה מהני ביותר מעשר וכי היכי דלא סתרי אהדדי ע"כ צ"ל דהך דירושלמי איירי בבקעה ודשמעתין איירי בחצר ומבוי שיש בה דירינן ומייתי רבינו סייעתא לשנויא בתרא. זהו שיטת רבינו וטור בס' ש"ג. אבל הרמב"ם לא מפליג בין בקעה להיכא שיש בה דירינן. אלא בזאת יאות לו דהירושלמי איירי בפרוץ מרובה על העומד וגמרא דידן איירי בעומד מרובה על הפרוץ ואז מהני צ"ה מד' רוחותיו אפי' בבקעה אע"ג דארבעה קונדסין פרוץ מרובה היינו לענין כלאים כמ"ש תוס' כעין זה בשם ריב"א. אבל לשבת בצ"ה בד' רוחותיה בעינן עומד מרובה על הפרוץ. ובזה מיושב קושיית התורת חיים שהקשה מאי קאמר תלמודא ואף ר' יוחנן כו' אימא שאני התם דר' יוחנן איירי בפרוץ מרובה על העומד. ולפמ"ש לק"מ דאי בפרוץ מרובה בהא ריש לקיש מודה כדאיתא בירושלמי: ה"ג. על גבי ד' קונדסין

רמב"ם פט"ז הט"ז ומ"מ

רמב"ם הלכות שבת פרק טז

הלכה טז

כל מחיצה שיש בה פרוץ מרובה על העומד אינה מחיצה, אבל אם היה פרוץ כעומד הרי זו מותרת, ובלבד שלא יהיה באותן הפרצות פרצה שהיא יתר על עשר אמות, אבל עשר אמות הרי היא כפתח, ואם היה לפרצה זו צורת פתח אף על פי שיש בה יותר מעשר אינה מפסדת המחיצה, והוא שלא יהא הפרוץ מרובה על העומד.

מגיד משנה הלכות שבת פרק טז

הלכה טז

[טז] כל מחיצה שיש בה פרוץ מרובה וכו'. פ"ק (שם ט"ו). משנה שיירא שחנתה בבקעה הקיפוח כלים בהמה מטלטלין בתוכה ובלבד שיהא גדר גבוה עשרה טפחים ולא יהיו פרצות יתרות על הבנין כל פרצה שהיא כעשר אמות מותרת מפני שהיא כפתח יתר מכן אסור. ובגמרא (דף ט"ז): הלכתא פרוץ כעומד מותר: ואם היה לפרצה זו צורת פתח וכו'. למד זה רבינו ז"ל מהמשנה הראשונה שאמרה אם יש לו צורת פתח אע"פ שרחב מעשר אמות אינו צריך למעט וכ"פ פי"ז. ומ"ש רבינו והוא שלא יהא פרוץ מרובה על העומד לפי שדעתו ז"ל שבהוא יתר מעשר עם צה"פ כעשר בלא צה"פ מה עשר בלא צ"פ פרוץ מרובה על העומד לא אף יתר מעשר בצ"פ פרוץ מרובה על העומד לא. ואע"פ שנראה מסוגיא (דף י"א) שעל משנה זו דמאן דאית ליה כי האי מתני' חצר שרובה פתחים וחלונות נותרת בצ"פ וברייתא דקא אמרה בפתחים ובלבד שיהיה עומד מרובה על הפרוץ היינו בפתחים שאינן עשויין כתקנן כדאיתא התם. רבינו ז"ל תפס לו פשט הברייתות ופשט מימרא דר"י דאמר לכלאים התירו ולא לשבת. וסובר דאפי' מאן דאית ליה מתני' אית ליה הכין ומבוי שאני דבקורה בעלמא סגי ליה ואינו סומך על דחיות הנזכרות שם. זהו דעתו ז"ל. ובפרצה עשר ויש לה צ"פ אפשר שהוא ז"ל יודה שאפי' פרוץ מרובה על העומד כשר הוא. וכן הכשיר הוא ז"ל גבי סוכה פ"ד מהל' שופר וסוכה. ואולי שהוא מחלק בין סוכה לשבת בענין זה

ומפרש ההיא ברייתא דסוכה כפשטה וכבר כתבתיה שם. אבל התוספ' והרשב"א ז"ל סבורים דכל שיש שם צ"פ עשוי כתקנו אפי' פרוץ מרובה על העומד בארבע מחיצות ובכולן צ"פ הרי הן כעומדים. ודע שאף לדעת רבינו יש צ"פ מועילה אפי' בפרוץ מרובה על העומד כגון ברוח שלישית כמבואר פי"ז בדין הכשר המבוי המפולש. וכן לפעמים שפרוץ מרובה בלא צ"פ מועיל כגון בפסי ביראות כמבואר פי"ז. ולא בא רבינו להזכיר בכאן אלא המחיצה שבעצמה בלא חברותיה היא מחיצה וזה פשוט וברור:

עה"ש סי' שסב ס"ל

ערוך השולחן אורח חיים סימן שסב
סעיף ל

אבל דעת התוס' והרשב"א והרא"ש והטור דאם יש צורת הפתח אפילו פרוץ מרובה בכל הד' רוחות מהני ז"ל הטור דאפילו לא נעץ אלא ד' קונדיסין בד' רוחות ועשה צורת הפתח על גביהן שרי וה"מ בחצר ומבוי שיש בהם דירין אבל בבקעה שבא לעשות היקף לטלטל בתוכו לא מהני דווקא כשכל הד' רוחות ע"י צורת הפתח בהא אמרינן דלא מהני בבקעה אבל היה ההיקף כתקונו אלא שיש בו פרצות יותר מעשר מהני בו צורת הפתח אפילו אם הפרוץ מרובה עכ"ל וטעמו של דבר דמן התורה גם בבקעה מועיל אלא מפני שאין שם דירין ומחיצות ונראה כרשות הרבים או ככרמלית לכן אסרו חכמים אבל כשיש היקף כתקונו הרי לא נראה כרשות הרבים וככרמלית ולהרמב"ם פשיטא דמהני גם בבקעה כיון דאין הפרוץ מרובה ולדינא בוודאי קיי"ל כדעת רוב הפוסקים וכן מבואר מדברי רבינו הב"י בסעיף י' שהביא דעת הרמב"ם כדיעה יחידי ע"ש:

צוה"פ ודיני לחי

תד"ה איפכא ותר"פ שם

איפכא מאי - כלומר מי מהניא צורת הפתח בגובהה וקשיא לר"ת דהא צורת הפתח הוי קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן דל קנה דעל גביהן ליתכשר בקנה דמכאן ומכאן דהוי כלחי משהו וי"ל דמיבעיא ליה היכא דלא מהני לחי כמו במפולש או ביתר מעשר דבעי צורת הפתח או לר' יוסי דבעי לחי רוחב ג' ובהכי מיתוקמא נמי ברייתא דמייתי.

[יא, א] מבוי שהוא גבוה וכו', ואם יש לו צורת פתח אינו צריך. פי' אלמא צורת הפתח מהניא בגובהה. וא"ת היכי מוכח דצורת פתח מהניא בגובהה, בלא צורת פתח נמי מהני, כיון דאיכא קנה מכאן וקנה מכאן? א"כ היינו כמו לחי, ולחי אפילו גבוה מאה מועילי. וי"ל דאיכא

נפקותא אליבא דר' יוסי דבעי לחי של ג' טפחים, ומסתמא הקנים היו במשהו, ומשו"ה אינו שוה כלום מתורת לחי, אבל מתורת צורת הפתח מהני. עוי"ל דמיירי שהרחיק הקנים ג' טפחים מן הכותל, דהשתא מתורת לחי לא מהני, דבלחי בעינן שיהא בפחות מג' מן הכותל, אבל מטעם צורת פתח מהני.

(לל"ח סימן שס"ג) **ד' יא ע"ב גמרא** חנא לורה הפתח שאמרו קנה מכאן כו' .
 בש"ע ח"ח סימן שס"ג סכ"ו בהג"ה שהמנהג
 הפשוט להקן כל מבואות שלנו בלורה הפתח דהיינו קנה מכאן כו' ע"כ . ונראה דאוקן קנים
 נריכים שלא יהיו רחוקים מהכותל ג' ספחים ור"ה ברורה לזה מדברי התוספות ע"ה ד"ה איפכא
 שהקשה ר"ח ל"ל ל"ה לתכשר בקנה שמכאן דהוה לחי משהו המחיר במבוי עכ"ד ואי איתא
 דהקנים יכולים להיות ג' ספחים מהכותל לא הקשה ר"ח מידי דהא לחי בעי' פחות משלשה
 ספחים לכותל כמו שכתב דף י"ד ע"ב ובשלחן ערוך סי' שס"ג ס"ז וקמבעיא ליה היכא דעביד
 לורה הפתח רחוק מהכותלים אי מהני אלא דס"ל פשוט דהד סעמא אית להו כי היכא דבלחו
 פסול אה הרחיק דס"ל מחינה שהגדלים כו' וה"כ אי הרחיק ל"ה מהכותל ומה"ס נמי אין להגביה
 הקנים ג' מהקרקע מראי' זו דהחוס' אלא דיש לדחות לכאורה ולומר דהתו' לשפתיהו דס"ל
 בדף י' ע"ב ד"ה ועושה דאפי' לחי רחב הרבה יותר מהאויב שציו לכותל אסור אע"ג דליכא
 למימר אחי אוירא דהאי גיטא והאי גיטא מצטל ליה אבל המג"א סק"ה הביא בשם הר"י
 הסעם דהרחק לחי ג"ס פסול משום דאחי אוירא כו' וכתב בשם ש"ג דאם הלחי רחב יותר מג'
 כשר ופליג אהתו' ולדידהו נראה לומר דצ"ה בכל ענין כשר דהתם לא שייך אחי אוירא כו'
 דאפי' נעץ ד' קונדיסין כו' כמ"ס ש"ע סי' שס"ב ס"י אמנם המעיין בדברי הר"י נראה דאין
 כוונתו כמו שהבין בו המג"א ולא כתב האי סעמא כ"א אליבא דר' יוסי ודייק ליה מדס"ל לר'
 יוסי דבעינן שהלחי יהא רחב ג"ס אלמא דס"ל סעמא משום דלא ליחי אוירא כו' ומכשיר ברחב
 אבל אין ס"ל כמ"ס בגמרא משום דס"ל מחינה שהגדיים כו' ואפי' רחב סובא פסול ולא פליג
 חתום' הדע דהא בהדיא כתב קן והביאו מג"א דאפי' הלחי רחב הרבה כל שהרחיקו ג"ס לריך
 קורה או לחי אחר ולא נשאר לנו דפליג בהא כ"א הש"ג בשם רי"ז שכתב לדינא דאם הלחי
 רחב יותר מג' אפי' הרחיקו שרי אלמא דס"ל טעם שאין להרחיקו ג' הוא רק משום דלא ליחי
 אוירא כו' ולא נחברר לנו טעמו דסתם גמרא לא משמע קן רק דהסעם משום דס"ל מחינה
 כו' וקשה הדבר לסמוך עליו להקל נגד דעת התוספות שפעמים מפורשים וברורים במשמעות
 הגמ' ולדעת התו' ה"ה ל"ה אין להרחיק הקנים ג' ספחים מהכותל או מהקרקע כדסוכתתי
 לעיל מדבריהם ולכן יש להחמיר וכן יש להחמיר מהוכחה זו שלא להעמיד הקנים אחר
 הכותל שאין הקנים נר' מצפנים חוץ המבוי או נגד אייר המבוי כמ"ס ש"ע גבי לחי סי' זס ס"ס :
 (אגדה) **ד' יג ע"ב גמרא** א"ר האי דמהדדנא כו' ואלו חזיתה מקמיה כו' דכתיב וסיו
 עיניך גו' . אע"ג דהאי קרא בקב"ה כתיב כדפרש"י שם וסיו
 דרש"י לה פ' בתרא דטוטה מ"מ דרש"י לה ארכו שבארץ והכי דרש"י לה במס' הוריות אמנם
 בדרכי ביארטי ודקדקתי עוד דקאמר ואלו חזיתה מקמיה כו' דלכאורה הוא מילתא דשפישא

תוס' י: ד"ה ועושה

תוספות מסכת עירובין דף י עמוד ב

עושה פס גבוה עשרה במשך ד' אמות - אי איכא מראש הפס של צד פנים עד הכותל אמצעי של מבוי יותר מעשר
 צריך למבוי זה צורת הפתח דהוי כמבוי עקום ואע"ג דאליבא דשמואל קיימינן כדפרישית לעיל אי ביתר מעשר בהא
 לימא שמואל תורתו כסתום דאפתיחת עקמומית קאי וריצב"א פ' דהכא אפילו ביתר מעשר לא מיקרי מפולש דכיון
 דשני הפתחים לרה"ר אחד והעומד בפתח זה לא יסבב לבא סביב [הפס] לפתח אחר אבל במבוי עקום יש בשני
 ראשי' בכל צד רה"ר ורגילות לילך דרך מבוי מצד זה לצד אחר משום הכי הוי מפולש ומבוי עקום דאצריכוה דלתות
 דהוי כמו לא הוי פתוח בשני פתחים לרה"ר אחד או יפרש שהוא מפולש משלש רוחות ובאמצע עקום כפי' ר"י .

אמנם נראה דחוקא ברחוקים שני הקנים
משני הכותלים יותר משלשה טפחים
אז פסול דפתח לריך שיהיה סמוך לבית
וכשהגדיים בוקעין בשני לדדים ומבטלין
ההתחברות להבית ואין זה ל"ה . אבל כשגד
אחד הוא סמוך לבית ונגד אחד רחוק
כשר וראיה מסוכה דשני ל"ה בדופן ג'
אף שנגד אחד איט נסמך לדופן כלל
ועוד דכי לא יועיל ל"ה בדופן שלישית :

מ"ב שסג:כב - כג

משנה ברורה סימן שסג

(כב) צריך שלא יהא - י"א[יב] שהטעם משום דאתי איורא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטלין ליה ולפ"ז אם הלחי
היה רחב יותר מג"ט כשר אף שהלחי היה רחוק ג"ט מן הכותל דהא הוי עומד מרובה על הפרוץ שבצדו ובכגון זה
לא אמרינן אתי איורא ומבטל ליה[יג] ויש אומרים דבכל גווני צריך להיות הלחי בתוך ג"ט לכותל[יד] ויש להחמיר:
(כג) הלחי - והיכי שקובע צורת הפתח למבוי דעת[טו] הרבה מהפוסקים שא"צ לדקדק שיהא בתוך ג"ט לכותל
דצוה"פ מחיצה גמורה היא[טז] ויש פוסקים דס"ל דאין חילוק בין צוה"פ ללחי לענין זה ובשעת הדחק[יז] יש לסמוך
להקל. ואם יש ארבעה טפחים בין צוה"פ להכותל דעת הח"א דצריך להעמיד לחי אצל הכותל ולדידי צ"ע גם בזה
כמו שביררתי בבה"ל ולכתחלה בודאי נכון לחוש להחמיר אפילו ברחוק ג' טפחים מן הכותל:

ס' קנ"ז. ובנידון שהלחי אחד אינו עומד
אצל הכותל הנה אם שני
הכתלים אינן סמוכין להלחיים ודאי לא מהני
וכמ"ש התב"ש ומ"ש הישיע"ק אינו קושיא כמ"ש
בספר החיים שס"ג ואם הלחי עומד אצל הכותל
והלחי השני אינו עומד אצל הכותל באמת הסקי"ח
בתיקון עירובין כתיר אבל אני בעז"הי בטה"ח
כתבתי שאינו כן והדבר נסתבר כמ"ש דאנן כעין
פתח בעינן ומי הוא שיעשה פתח ויניח אויר
מה תועלת בהפתח אם הניח אויר דאפשר לצאת
ולבוא לכך ודאי ל"מ :

תיקון עירובין ד"ה עוד ראיתי

עוד ראיתי שחוכין הקנים של לורה
הפתח בתוך הבית עד לארץ או
בתוך גדר המוקף מד' רוחסיו בפנים . והא
ודאי לאו כלום הוא כי הלחי נטיין שחטמוד
בתוך בשביל היכר דמה שטמוד בתוך דבר
המוקף לאו כלום הוא דדבר המוקף כמאן
דמליא דמי וזה פשוט א"ל לראיה :
עוד ראיתי שחוכרין הלחי של לורה הפתח
בטמוד הבולם למעלה מן הארץ במסמר .
ונראה דסומכין עלמנן אף שאין הלחי מגיע
לארץ כיון שהטמוד מגיע לארץ כמ"ש המג"א
בס' שס"ג ס"ק כ"ח . אמנם נראה דלריך
שיהא בלוחו בליטה של הטמוד שיהא בולם
מן הכותל טפח כמבואר בסומנן שס"ג סעיף
ד' דכל שהוא מגוף הכתלים לריך שיהא ט
רוחב טפח כמ"ש הטום' בעירובין דף י"א
וע"כ דין לחי ולורה הפתח שוין כמו שהוכיח
הת"ש לענין ריחוק יותר מב' טפחים :

דמקשו דל"ל לורה הפתח מוסגי בלחי מכתן
 ואי ס"ד לורה הפתח כשר בריחוק מהכותל
 שלשה טפחים אם כן י"ל דהאיבעיא הוא
 בריחוק מהכותל דלא מהגי משום לחי רק משום
 ז"ה עכ"ל .

עוד ראיתי שהקנים של לורה הפתח רחוקים
 מהכתלים שלשה טפחים והנה הת"ש
 בחזו"סו למס' עירובין הוכיח דאסור מהא
 סכתו הטום' בעירובין דף י"א בד"ה איפכא

[שו"ת אבני נזר רצ, רצא:א-ג]

שו"ת אבני נזר חלק אורח חיים סימן רצ

לרב אחד.

שאלה אי מותר להעמיד הקנה של צורת הפתח בתוך גן זרוע מחמת שהגן מוקף גדר. ובספר מקור חיים [עמ' 216] מערער על זה דהנה כתב שם בתיקון עירונין וז"ל עוד ראיתי שתוחבין הקנים של צורת הפתח בתוך הבית עד לארץ או בתוך המוקף מארבע רוחותיו בפנים. והא ודאי לאו כלום הוא כי הלחי בעי' שתעמוד בחוץ בשביל היכר. דמה שעומד בתוך דבר המוקף לאו כלום הוא. דדבר המוקף כמאן דמליא דמי עד כאן לשונו:

(א) תשובה. הנה אף לפום ריהטא דלישנא אחת דבר המקור חיים. אבל האמת יורה דרכו דשתים זו שמענו מדברי המקור חיים. ומשני טעמים פוסל המקור חיים. טעם הראשון הוא משום דלא הוי היכר. וטעם השני משום דדבר המוקף כמאן דמליא דמי. כן נראה לי:

(ב) והנה לטעם ראשון נראה ברור ופשוט דאם הקנה גבוה מן הגדר עשרה טפחים דמהני. דהרי ניכרין עשרה טפחים העליונים. רק אם הי' עשרה טפחים העליונים באויר הי' מחיצה שהגדיים בוקעין בה. אבל כגון הכא שיש מחיצה תחתיו מחיצה העליונה לבד מתרת. וראי' לזה דהא איכא למאן דאמר בפרק עושין פסין (דף כ"ה ע"ב) דהעושה מחיצה על גב מחיצת הקרפף דמהני והועיל לשווי מוקף לדירה. ואף דאנן קיימא לן כמאן דאמר דלא הועיל היינו משום דבלאו הכי היתה מוקפת מחיצות ולא חידש בה מחיצות. אבל בזה מודה דהמחיצה עליונה מתרת ודו"ק:

(ג) אולם לפי טעם השני יש לעיין. דהנה בהא דהרחיק ממחיצת הקרפף ארבע ועשה מחיצה דמהני כתב הרא"ש הטעם משום דבעשיית מחיצה חדשה סותר הישנה. וכן הוא בשלחן ערוך אורח חיים סימן שנ"ט סעיף ע' דמבטל הישנה. והכא נמי אם הגדר שעומד מבחוץ רחוק ארבע מהקנה שעומד מבפנים להגדר. הגדר מבטל להקנה של צורת הפתח ודו"ק. והיינו כשהגדר גבוה עשרה מבטל להקנה. אף אם גבוה הרבה מהגדר. כמו במחיצת הקרפף. דאין צריך שיהי' המחיצה פנימית בגובה כל החיצונה רק אם גבוה עשרה מהני כמו שכתב הפרי מגדים באשל שם סק"י:

(ד) אך נראה דאין ראי' משם. דהנה שם בגמרא בהא דעשה מחיצה על גבי מחיצה דלא מהני. קאמר דמודה דאם עשה מחיצה על שפת התל שהועיל. מאי טעמא הואיל והדר על גבי מחיצות העליונות הוא דר. והיינו משום דמחיצות התל אינם בפנים. והוא הדין בהרחיק מן המחיצה ארבע ועשה מחיצה דאין מחיצה החיצונה נראית בפנים ועל כן מהני מחיצה פנימית לשווי מוקף לדירה. ואף שאין מחיצה הפנימית מכסה כל החיצונה רואין כאילו עלתה עד למעלה. דרשות היחיד עולה עד לרקיע ואמרינן גוד אסיק מחיצתא, מה שאין כן הכא מתיר הצורת הפתח אף שאינו נראה במבוי כמו שכתב הרא"ש בפרק קמא דשבת [סי' י"א] בבית שאין תוכו עשרה וקרוי משלימו לי'. דאם חקק בה ארבעה על ארבעה מותר לטלטל בכלו, וכתב הרא"ש דאף דבפנים אין מחיצה עשרה במקום אחד. מכל מקום מחיצות חיצונות שגבוהות עשרה מתירות אותו. וכיוצא בזה כתב הריטב"א והמהרש"א בפרק כל גגות בהא דעמוד גבוה עשר הוי רשות היחיד לענין שבת אף בלא גוד אסיק משום דמחיצות שומרות אותו מבחוץ יעוין שם:

(ה) אולם יש להביא ראי' מהא דפרק כל גגות בחצר גדולה שנפרצה לקטנה דאם השוה את גיפופי' גדולה נמי אסורה משום סילוק מחיצות עיין שם (דף צ"ב ע"ב). הרי דמחיצה פנימית מבטלת להגיפופי'. והכא נמי הגדר מבטל להקנה כנ"ל אף שהקנה גבוה הרבה מהגדר. דעל זה שוב יש להביא ראי' מדברי הפרי מגדים הנ"ל דאף שהמחיצה הפנימית נמוכה מהחיצונה מבטלת להחיצונה כנ"ל. אבל מכל מקום נראה דלא דמי להא דהרב פרי מגדים דהתם אמרינן גוד אסיק מחיצה לבטל מחיצות החיצונות ולשווי' רשות היחיד. מה שאין כן הכא לא אמרינן גוד אסיק להחמיר ולשווי' כרמלית ודו"ק:

דברי הדוש"ת הק' אברהם:

שו"ת אבני נזר חלק אורח חיים סימן רצא

ב"ה יום ב' לך תרנח"ל.

שלום לכבוד הרב החריף ובקי מו"ה שלום ארי' נ"י האבד"ק בזין.

על דבר הספק שבזוית אחד מהטעליגראף עמוד אחד עומד בתוך חצר. שהמקור חיים בתיקון עירובין [עמ' 216] כתב דאם הצורת הפתח עומד במקום המוקף מחיצות לא מהני משני טעמים. חדא דצורת הפתח בעי היכר וכאן אין היכר כלל. ועוד משום דביתא כמאן דמליא דמיא:

א) והנה מה דפשיטא ל' דצורת הפתח בעי היכר לדידי לא נראה כן. דלא מצינו ענין היכר רק היכא שיש מחיצות המתירות מדאורייתא רק מדרבנן בעי היכר דהיינו בשלשה מחיצות. מה שאין כן בצורת הפתח שמועיל בכל הד' מחיצות משום שהפתח הוא כמחיצה ויש כאן ד' מחיצות. למה לי להיכר. וחילא דידי מהא דכשר צורת הפתח אף דגבוה יותר מעשרים. אף דכל דבעי היכר לא מתכשר למעלה מעשרים. דקורה שהוא למעלה מעשרים פסולה, דכל שהוא למעלה מעשרים אף היכר קצת לא הוי כדמוכח מרש"י עירובין (דף ד' ע"ב) דיבור המתחיל מאן דאמר טפח. דאף דקורה משום מחיצה. מכל מקום פסולה למעלה מעשרים משום דבעי היכר. וקשה האיך ארכבי' אתרי רכשי. קאמר קורה משום מחיצה וקאמר דבעי היכר. אך דס"ל דאף דקורה משום מחיצה. בעי היכר קצת דלא עדיף מלחי, דאף דקיימא לן לחי משום מחיצה. מכל מקום בעי היכר קצת כמבואר בגמרא. וכן דעת התוספות סוכה (דף כ"ב ע"ב) דיבור המתחיל אבל דאף מאן דסבירא ל' קורה משום מחיצה בעי היכר קצת. מוכח מזה דלמעלה מעשרים לא הוי היכר כלל. הרי דבצורת הפתח לא בעי היכר כלל:

ב) גם מ"ש משום דביתא כמאן דמליא דמיא. חוץ מה שסוברים הרבה ראשונים דזה דוקא בבית מקורה. כמו שהעיר גם כבודו. גם סברתו אינו מובן דמה מזיק לן כמאן דמליא לענין שלא יצטרף לצורת הפתח. גם הרבה אחרונים חלקו עליו:

ג) אך לדידי נראה מטעם אחר לפסול משום דכיון שיש מחיצה המפסקת בין עמוד זה לזה. אין אתה יכול להצטרף עמוד זה לכאן דהא המחיצה מפסקת ביניהם. והוא כמו דאיתא בפרק כל גגות צ"ב ע"ב לענין חצר קטנה שנפרצה לגדולה דהיכא דאיכא גפופי גדולה מותרת וקטנה אסורה ובמכנסת כותלי קטנה לגדולה אף הגדולה אסורה כיון שיש מחיצות ביניהם אין יכולים לסתום. וכמו כן הכא כיון שיש מחיצה מפסקת בין זה לזה אין מצטרפין לצורת הפתח. ולפי זה יש להכשיר באם יש בהעמוד עשרה למעלה ממחיצת החצר דלזה אין המחיצה מפסקת. וכל שהוא עשרה הוי עמוד לצורת הפתח ויוכשר:

שו"ת חת"ס סי' צא בענין אחורי הכותל

שו"ת חתם סופר חלק א (אורח חיים) סימן צא

שלום וכ"ט ליי"נ הרב המאה"ג המופלג החרוץ מה' מאיר נ"י אב"ד ור"מ דק"ק יארמוט יע"א.

יקרתו הגיעני בזמנו ולהיותי אז מוטרד מבני ביתי שלא היו במזג השוה עד שלעת עתה הנה אנחנו כולנו במרחץ באדען ופה החלותי להשיב א' לא' על איזה שאלות, ואמנם אין אתי פה שום ספר לעיין, מ"מ עיינתי בדבריו הנעימים עלי ואשיב מה יורוני משמים:

אודות הכשר מבוי בצורת הפתח שהקנים אינם נראים בתוך המבוי כי עומדים אחורי הכותל, והרב בתב"ש ריש עירובין וכן בתוס' שבת סי' שס"ג סק"י וס"ק ט"ו העלו לפסול, וראייתם מתוס' עירובין י"א ע"א ד"ה איפכא מדלא תירצו דאיבעי' ליה בקנים אינם נראים במבוי דבלחי פסול ובצוה"פ כשר ש"מ דבצורת הפתח נמי פסול - יפה כתב מעלתו דתיקשי נמי לתה"ד [סי' ע"ד] דס"ל דלחי בעי שיעורא כחוט הסרבול וצורת הפתח סגי בסיד מחוי, ויעיין בטו"ז סי' שס"ג סק"ד. ובאמת קושיא זו קשיא טובא טפי, דקושית הגאונים הנ"ל אהתוס' לא קשה כ"כ דאה"נ הוי מצי לשנויי בגוני אחריני ואטו כי רוכלא וכו', אבל קושית מעלתו קשה אדמתרצי דאיבעי ליה לר' יוסי דבעי שיעורא ללחי משא"כ לצורת הפתח, לתרצי אפילו לרבנן בעי שיעורא ללחי כחוט הסרבול משא"כ לצורת הפתח והוא קשיא גדולה לכאורה:

והנלע"ד דפתח בלי שום היכרא לא עבדו אינשי, כדמוכח ממ"ש תוס' [ביצה י"ח ע"א ד"ה שמא] אהא דאמר רבה שמא יעבירנה ד' אמות ולא אמר שמא יוציאנו מרה"י לרה"ר ות' בדוכתי טובא משום דאית ליה היכרא בפתח

וגפופים, ואי ס"ד עבדי אינשי פיתחא גבוה למעלה מעשרים והקנים אינם נראים או עשויים מסיד מחוי טוח על הכותל וכדומה הדרא קושית תוס' לדוכתה, אע"כ כי האי גונא לא עבדי אינשי והו"ל כפתחא בקרן זוויות וכדומה, נהי דלא בעי היכרא לצורת הפתח משום דהוה כסתום, מ"מ כיון דלא עבדי אינשי הכי לא הוה צורת הפתח, אך כל זה בשגם הקנה העליון למעלה מעשרים אמה דאז ליכא שום היכרא, משא"כ כשהעליון למטה מעשרים ויש היכר במשקוף העליון, ולפ"ז אין לי עוד שום הכרח לפסול קנים שאינם גבוהים, דמעירו בין י"א אין ראייה דמיירי מגבוה למעלה מיו"ד1 דמשו"ה לא הוי מצי תוס' לשנויי דמיירי בשהקנים אינם עומדים בחלל המבוי או שפחותים מחוט הסרבל אבל בלמטה מיו"ד2 אין שום הכרח:

והנה מצאתי בקהלותי פק"ק פ"ב מימי הגאון מה' משולם זצ"ל שאחד מהקנים עומד אחורי הכותל כי א"א להעמידו ברה"ר בשום אופן במקום שהוא מפני אנשי העיר, וציוה הגאון זצ"ל לכרוך עליו למעלה עוד קנה א' מחוץ לכותל והוא גבוה מארץ הרבה רק שנראה מבחוץ שיהיה היכר לבני מבוי, והנה הקנה הזה השני פסול הוא שהרי הוא גבוה הרבה מהארץ וזה אינו אלא להיכרא, ומ"מ קשה קצת עפ"י מ"ש מג"א סי' שס"ב ס"ק כ', ולא רציתי לשנות מהוראות הגאון זצ"ל שראוי לסמוך עליו אפילו שלא בשעת הדחק, ולע"ד הי' נראה להעמיד קורה עבה ולחרוץ חצי עביו בכל אורך הכותל באופן שיהיה דק מבפנים ולמעלה מהכותל יהי' עבייתו בשלימות באופן שיפלוט לחוץ אל תוך חלל המבוי מעבר הכותל ולחוץ ובזה יצאנו ידי כל החששות, ואין להאריך בזה יותר: הנלע"ד כתבתי ואחתום בכל חותמי ברכות, באדען, נגהי ליום עש"ק י"ט מנחם תקעז"ל: משה"ק סופר מפפד"מ

חזו"א סי' עט אות יב

יב) ומשיב החיים דאס בקורה צראש המבוי הוא לוי"ה וכשר
אפי' צרחצ'מייט ואפי' אין בקורה טפח, אי"א לומר
כן דכל כהאי לא הוו סחוט לן צנתי וכלא סתם קורה צראש
המבוי הוא, ועיי' פירוזין חי' צי מבוי שלדו אחד ארוך כ"י ואס
הוא לוי"ה צאלכסון נמי כשר, ומה דקשה ממזוכה נחנאר לעיל
סי' י"ד.

קה"י סי' ו בענין אחרוי הכותל

סימן ו

בענין צוה"פ שאינו נראה מבפנים

נתבקשתי מרצ גדול אחד לטיין צדין לורת הפתח במקום שקשה להעמיד הקנים בסוף המצוי כנהוג, אם אפשר שיעמיד הקנים מחוץ למצוי אלל החומות ולהניח הקנה על גביהן באופן שצפנים בתוך המצוי אינו נראה כלל הקנה שמכאן ומכאן אפילו משהו מהם, וטרם כל שאלתי לכבוד מרן הגאון האמתה החזון איש [זללה"ה] והשיב לי בקולור דאין זה מועיל כלל, כיון שהמצוי פרוץ צמלואו לרה"י, ונראה מצחוץ ושוה מצפנים לא נאמר אלל צלחי, ולא צלורת הפתח, עכ"ד מרן זללה"ה. ונתתי אל לצי לטיין צדין זה. ולכאורה פשוט שאין לדמות לורת הפתח ללחי, דלחי אינו אלל מדרצן והקילו להכשיר נראה מצחוץ ושוה מצפנים, אבל במקום דלא סמכין אלחי כגון בחלר וכן צמצואות שלנו שדינס כחלר כמצואר צש"ע סימן שס"ג סעיף כ"ו בהגה"ה, ולריך לוח"פ שהוא מחילת דאורייתא ולא אשכחן צמחילת דאורייתא שיועיל נראה מצחוץ ושוה מצפנים וכמש"כ החוס' צסוכה די"ע והרא"ש ז"ל שם דלא מהני צסוכה נראה מצחוץ ושוה מצפנים עיין שם, וצפרע דמסתבר דצכל נראה מצחוץ ושוה מצפנים דמהני צלחי אינו אלל משום היכר, ומשום דגם דין היכר מועיל צלחי כמש"כ צספר תורת רפאל סימן ג' [הצאתיו לעיל סימן ה' וצשם החזו"א הצאתי לעיל דנסתפק צזה] ועי' לשון הרא"ש ז"ל צסוכה פ"ק סימן ל"ד דנראה מצחוץ ושוה צפנים דמהני הוא משום היכר, ולא מהני לדאורייתא ואפילו אח"ל שג"ז מדין מחילת, עכ"פ אינו אלל מדרצן, ולא אשכחן זה אלל צלחי וכמשנ"ת, אבל הכשר לורת הפתח מדרצן לא אשכחן, ודין לוח"פ הוא מדאורייתא וצדאורייתא לא אשכחן דין נראה מצחוץ וכו'.

ואחר החיפוש מלאתי דין זה מצואר להדיא צרציו יהונתן ז"ל פ"ק דעירובין אהא דאמר ר"ח לוח"פ שאמרו כו' ואפילו דלת של קשין שכי וז"ל כיון דאיכא לוח"פ שיש לו עמוד מכאן ועמוד מכאן "סותמין צמצוי קלת" והקורה דקה מן הדקה מנחת עליהן חע"פ שאינה צריאה כו' ואינה רחבה עפח סגי צהכי עכ"ל והנה ציאר צפירוש שצריך שהקנים שמכאן ומכאן יסתמו מקלת המצוי, והצרור שצא לצאר ולתריך הא דצוה"פ סגי צקנה משהו על גביהן ומהני מדאורייתא ואילו קורה אינו מחיר אלל היכא שרחצה עפח וגם זה בוי רק מדרצן צעלמא, והרי כל קורה המונחת על הכתלים יש לו מצחוץ לורה של פתח, שהרי נראה מצחוץ כשני מזוזות ומשקוף וא"כ תחכשה מדין לוח"פ, ולמ"ל רחצה עפח, ואהא השיב הרר"י ז"ל דזה אינו לוח"פ, כיון שאין שתי המזוזות סותמין מקלת הפתח, ומשו"ה לריך דין קורה שתהא רחצה עפח וצריאה וכו', אבל כששני המזוזות סותמין קלת צמצוי זהו לורתו של פתח, ואז סגי צקנה רוחצ משהו על גביהן, ועכ"פ דצרו ז"ל צרור מללו שצריך גבי לוח"פ שיכיו הקנים סותמים מקלת המצוי.

ומה ששיב השיב לי מעכ"ת שליט"א שמלא צצ"ח סימן שס"ג גבי דין קורה למעלה מכי חמה שכתצ על דברי רציו יהונתן ז"ל הנ"ל דלא נודע לו מנין לו זה ואולי כתצ זה משום שהרגילות כך הוא ע"ש, לא הצנתי כלל צענותי דהרי רציו יהונתן ז"ל צירר הוכחתו מהא דסגי צלוה"פ אפילו צקנה משהו ואילו קורה לריך עפח, והרי גם קורה יש לה לוח"פ מצחוץ, וע"כ הולריך לצאר שמ"מ אינה כלורת הפתח כיון דליכא סתימה צמקלת מצוי, ואף די"ל דשאני כתלים משום דלאו לשם לורה של פתח נעשו, שהרי צשביל עלמן נעשו הכתלים משא"כ לוח"פ של קנים אף שעומדים מצחוץ למצוי, מ"מ ניכר שלשם פתח נעשו, אבל מ"מ רציו

יהונתן ז"ל לא נוחא ליה בזה והסביר משום דענין לוח"פ הוא שיסתמו הקנים מקלפת המצוי.

גם עיקר דברי הב"ח ז"ל שם נפלאו ממני שכל דבריו ז"ל שם צאוחו דיבור סובבים דלחי כל שאינו גבוה למעלה מ"י אמה כשר ול"ט דהא צבדיח מצואר צסי"ג סעי' י' דלחי גבוה ג"ט מהקרקע פסול והוא מוכרח מלך עלמו דלא עדיף לחי שהוא מקלפת סתימה מחילו היה כאן כותל שלם בכל משך רוחב המצוי שהיה ג"כ פסול כשגבוה ג' דה"ל מחילה שהגדיים צוקעים זה ולע"ג.

העיר על זה ת"ח יקר ה' דבב"ח מיירי שהלחי עומד על הקרקע חלה שאינו נראה לא מצפנים ולא מצחוץ [שמחחזי כחילו הוא חלק מהכותל] ע"ש לשון הב"ח ז"ל, וסובר דכה"ג שם לחי עליו כיון שהעמידוכו לשם לחי, רק דאכתי אינו ראוי להתיר משום דחסר לו הנחי דנראה דהא צעין שיהא נראה מצפנים או מצחוץ ולחסרון זה דחסר "נראה" סובר מרן הב"ח ז"ל דסגי במה שהלחי צולט למעלה מהכותל דה"ל שם שלח תהא הצליטה למעלה מעשרים אמה ע"ן שם] שעי' זה נראה וניכר שהוא לחי, ועכ"פ ודאי מיירי הב"ח ז"ל דהלחי עומד על הקרקע ולק"מ דהא דצעין לחי עומד על הארץ עכ"ל וצ"ע.

ישו"ב מלחתי דבר ז"ל מפורש צירושלמי בגי מקומות צרפ"ק דסוכה וצפ"ק דעירובין ה"ט ובכלאים פ"ד דנחלקו אמוראי חי לוח"פ כשרה למעלה מ"י אמה ופרכינן למאן דמכשיר למעלה מ"י אמה, מאי עדיפותא דלוח"פ מקורה שפסולה למעלה מ"י, מה בין קורה מה בין פאה [פי' לוח"פ] ומשני פאה אינה מלאת מרוח אחת [כלומר כשהמצוי פרוץ כל רוח רביעית] עד שתהא מגופפת מד' רוחותי' [פי' שיהא גם לא רביעי מגופף קלפת על ידי הקנים שמכאן ומכאן] קורה מלאת מרוח אחת פי' כשכל

הרוח רביעית פרולה, עיין מפרשים, ובציאור הגר"א ז"ל לכלאים מפרש הכי פאה עד שתהא מגופפת מד' רוחות דקאי כל זה על לא רביעי של המצוי שיש לו למעלה קנה וצ"ע לדדיו קנים וגם קלפת הקרקע סתום צהקנים העומדים שם על הקרקע [דבגבוהים ג"ט מהקרקע ודאי אינו לוח"פ] משא"כ קורה שצ"ד הפתוח ליכא חלה קורה למעלה, וצ"ד דין וצ"ד הקרקע של המצוי כל המצוי פרוץ צלח שום סתימה ע"ש [דלפי' המפרשים דחוק הלשון עוצא, דמד' רוחות האמור צפאה היינו שה"סתימה" צד' רוחות, ומרוח אחת האמור צקורה היינו שה"פירלה" מרוח אחת, חצ"ל לפי' הגר"א ז"ל אחי שפיר והכל קאי אסתימה שצ"ד רביעי] ועכ"פ צין לפי' הגר"א ז"ל צין להמפרשים מצואר דלוח"פ צריך שיכיו הקנים שמכאן ומכאן סותמים מקלפת המצוי שתהא גם לא רביעי מגופף.

אלא שהפני"מ מפרש דהני גיפופין ח"ל שיכיו גבוהין עשרה ע"ש ולא הצנתי מי הכריחו לזה ואמאי לא פירש כפשוטו שהגיפופין גבוהין עשרה כמו גיפופין האמור בעירובין ל"ב ע"ב ול"ג ע"ש כל הסוגיא דהיינו קלפת מחילה ממש [וגידודי"י מתפרש קלפת מחילה שאינו גבוה עשרה בעירובין ד"ו] וגם לפי' הפני"מ צ"ד דליכא צחוץ המצוי אפילו גידודי חין זה לוח"פ.

והנה צ"ד י"א קאמר ר"ח דלוח"פ שטעמיה מן הלא לא עשה כלום ופירשו רי"ף ז"ל והרא"ש ז"ל צ"ע רב האי גאון ז"ל וכ"פ הרמב"ם ז"ל דהיינו כגון שטעמיה מן צדו של כותל דה"ל פתחא צקן זוית ולכאורה הכוונה שהעמיד הקנים מחוץ לכותל דכל הרוח רביעית פרולה ומש"ה ה"ל פתחא צקן זוית דאי הקנים מצפנים ח"כ כבר חין הפתח צקן זוית ממש חלה משהו רחוק מהקרן [ומה שהוכיחו החוס' ד"ו ד"ה דפתחא, דכל שעשה כעין פתח צמחזות ומשקוף שפיר מהני, מהא דדף ה' דפתח

דהזמורה היתה נמי על קלח מחילות חלה
 "רק" על גבן, פירוש רק על ד' הקוגדסים
 הי' זמורה מתוחה, וכל הרוח הי' נחשב
 לפתח, וכה"ג אינו מן הלד וכמשנ"ת לעיל
 ואחי שפיר, וקלחתי בכ"ז.

ועל חודות דברי הירושלמי פ"ק דעירובין
 ה"א קרוצ לסופו שהביא יד"י מעכ"ת
 שליט"א דאמרינן הורי ר"א צהבן דעבד
 לזב"פ שהוא לריך להכנס לפניו מארבע
 אמות, באמת הוא תמוה וקשה מאד
 להסביר מאיזה טעם ילערך שיעשה הקנים
 דוקא בתוך ד"א לפניו מן המצוי והמפרשים
 לא ביארו בזה שום טעם, ולולא דמסתפינא
 היה נראה שהוא ע"ס [המלוי צירושלמי לרוצ
 כידוע] ול"ל לריך להכנס לפניו "מעשרה"
 אמות [ולא "מארבעה"] ואין הכוונה
 שיעמיד הזב"פ בתוך פנים המצוי רחוק
 מהתחלתו, אלא לענין רוחב הפתח קאי
 והורה כרצ דאמר דלזב"פ אינו מתיר ביותר
 מעשרה כדאמר רב התם וצבלי ד"צ והוא
 דבר הלמד מענינו שהביא צירושלמי שם לעיל
 סמוך לזה דברי רב, וה"ק לריך להכנס
 [כלומר שאם המצוי רחב מעשר אמות לריך
 להוסיף על הקנים שצ"דדין] לפניו מעשר
 אמות כלומר עד שלא ישאר עשר אמות
 פתוח והש"ת ינחנו בדרך אמת.

אחר כותבי כל הנ"ל ראיתי בחז"ל עירובין
 סימן ו' ס"ק ט"ז י"ז מש"כ צדין זה
 דלא מהני קנים של לזב"פ שאינם נראים
 מצפנים וקשה עתיקא מחדתא והנחתי
 הדברים הנ"ל כמו שהם והמעין יבחר.

סימן ז

בענין קורה להיתר מבוי

כתב הרמב"ם ז"ל פ"ז משבת הלכה כ"ה
 וכן שתי קורות המתאימות לא צזו
 כדי לקבל אריות ולא צזו כדי לקבל אריות אם

לא צקן זוית, זה מהיישב לדעת הר"י ז"ל
 ודעימי עפ"י מש"כ צפיר"ח ז"ל דף ה' שם
 דאזי פליג באמת על זה משום טעמא
 דפתחא צקן זוית לא עבדי אינשי עיין שם
 ולפי"ז להרשב"ח ז"ל צהידושי עירובין דפליג
 בזה ומכשיר צכה"ג, יהא מוכח דכשר גם
 כשהעמיד הקנים מחוץ להמצוי.

אבל נלענ"ד דאין כוונה הר"י ז"ל שהעמיד
 הקנים מחוץ למצוי באופן שאינם
 נראים כלל צפנים, דאף שהעמיד הקנה
 צפנים קרי ל"י קן זוית כיון שאין הקנה
 רחב טפח [ואולי לריך ג"ע לאפוקי משם
 קן זוית] ואילו עשה כל הרוח פתוח היה
 שפיר ודאי מהני כמבואר צדף ו' וצכ"ד
 דמתירין מצוי צלזב"פ שהוא קנה משהו
 מכאן וקנה משהו מכאן, אלא לפני שהוסיף
 וסתם קלה מלדו אחד והקן השני כולו
 פתוח הו"ל פתחא צקן זוית דזה גרע מאילו
 כולו פתוח [ויש רק שני קנים צשני לדי
 המצוי] שזכו לורתו של פתח.

ובזה יתיישב היעב הקושיות הגדולות
 שהקשה הרא"ש ז"ל על פי הר"י ז"ל
 ז"ל דאי לזב"פ מן הלד היינו צקן זוית מאי
 קאמר "אלא על גבן" איך הוי על גבן היפך
 מקרן זוית, ותו דגבי כלאים שמתח זמורה
 ע"ג ד' קוגדסים האיך יתפרש שם על גבן
 ומן הלד, עיין צגמרא דף י"א, ונראה על פי
 מה שכתב צפיר"ח ז"ל שם דצלותו מעשה
 שנתן ד' קוגדסים הוסיף עוד קנים סמוכים
 זל"ז לשם מהולכה אלא שהשאר פתח ע"ש
 [והר"ח ז"ל לשיעתו מפרש שכנגד הפתח לא
 היה כלל זמורה על גביהן וזהו לזב"פ מן
 הלד ע"ש היעב וצחי הרשב"ח ז"ל] ולפי"ז
 גם רב האי גאון ז"ל ודעימי יפרשו הכי,
 אלא שמפרשים שהזמורה היתה מתוחה גם
 כנגד הפתח, ומש"כ הו"ל פתחא צקן
 זוית, כיון שמקלח מן הרוח סתום והשאר
 פתוח עד סוף הרוח וכמשנ"ת לעיל, ואהא
 אמרינן אלא "על גבן", פירוש לא כדקס"ד

ר"י מלוניל ב: בא"ד ואפי' דלת של קשין

רבינו יהונתן מלוניל על הרי"ף מסכת עירובין (לפי דפי הרי"ף) דף ב עמוד ב
ואפי' דלת של קשין. של שבולין כלומר [אפי' קנה העליון] כיון דאיכא צורת הפתח שיש לו עמוד מכאן ועמוד מכאן
סותמין במבוי קצת והקורה דקה מן הדקה מונחת עליהם אע"פ שאינה בריאה לקבל בנין אריח עם הטיט הצריך לו
ואינה רחבה טפח סגי בהכי. אבל כשהקורה נכנסת בחורי הכותל שבצפון ודרום וכל רוחב המבוי מפולש בזה אנו
קפדינן שתהא רחבה טפח ובריאה להכיר לכל שלשם קביעות הושמה שמה ולא לפי שעה:

בענין תיקון עירובין בעיירות

דאורייתא לגבי כלאים, אינה מחיצה דאורייתא לענין דין רה"י דשבת, דשאני שבת מכלאים, דלגבי כלאים סגי במחיצה המפסקת בין התבואה שזורעים בשדה הצפוני לבין הגפנים שזורעים בשדה הדרומי. משא"כ לענין רה"י של שבת, דלא סגי במחיצה המפסקת בין רה"ר לרשות זו, אלא דבעינן מחיצות המקיפות לרשות זו בכדי לשוויה לרה"י, דגדר רה"י הוא: רשות (של דע"ד טפחים) המוקפת מחיצות מסביב לה, וממילא יש לחלק ולומר, דבצוה"פ, שפיר חשיבא כחפצא של מחיצה מדאורייתא, ובהכי סגי להתיר בכלאים. אך להוות רה"י, דבעינן מחיצות המקיפות, אולי עדיין יש מקום לומר כסברת הפרמ"ג, דלזה לא מהניא צוה"פ מדאורייתא, דסוכ"ס אין הרשות שבפנים חשובה כמוקפת¹.

ועמג"א להל' סוכה (סי' תר"ל סק"ב) שהביא בשם הירושלמי, דלצוה"פ בעינן שיהא נעשה לשם כך. ועיי"ש בפרמ"ג, דמיירי באינו נוגע, דאז אית לי' להירושלמי דבעינן נעשה לשם כך. אך בנוגע הקנה שע"ג לשני הקנים שמן הצדדים, בהא לא בעינן שיהא נעשה לשם כך. ונראה דהפרמ"ג לשיטתי' אזיל, דס"ל דאין דינה של צוה"פ כמחיצה לשבת מן התורה, ורק מהניא מדרבנן, וכנ"ל, ולהכי ס"ל דבעינן היכרא לצוה"פ, [וכדעת המקו"ח שהבאנו בפתח דברינן], ובקנה שע"ג שנוגע, שפיר איכא

א. צוה"פ אי בעיא היכר

כתוב בסוף ספר מקור חיים (לבעל נה"מ) בקונטרס תיקון עירובין, שאין להעמיד קנה צורת הפתח במקום מוקף ד' מחיצות. ועי' אבני נזר חאו"ח (סי' ר"צ), דהמדייק היטב בלשון הרב מקו"ח, יראה להדיא שכתב כאן ב' טעמים נפרדים לדין זה. הטעם הראשון, דלצוה"פ בעינן היכר והכא חסר ההיכר. ועיי"ש (בתשו' רצ"א סק"א) שטען נגד טעם זה, דענין היכר לא שייך אלא היכא שיש מחיצות המתירות מדאורייתא, ורק מדרבנן אסרו לטלטל עד שיעשה שמה היכר. אבל בצוה"פ שמועיל בכל הד' מחיצות, משום דהפתח הוא כמחיצה, ויש כאן ד' מחיצות, למה לי היכר.

ועי' משנ"ב לסי' שס"ב ס"י בבה"ל ד"ה כשכל, בשם הפרמ"ג, שנסתפק בצוה"פ של ד' קונדיסין, אי הויא מחיצה דבר תורה אף לחייב הזורק לתוכו מרה"ר, או דצוה"פ מהני רק להתיר כרמלית או פרצה יתר מעשר, דמן התורה הוי מחיצה, ומשו"ה מהני צוה"פ. ועי' חזו"א (סי' ע' ס"ק י"ג) שהכריע בספק הפרמ"ג הנ"ל כדעת האבנ"ז שהבאנו, דצוה"פ מד' רוחות מהוה רה"י מדאורייתא, ולא רק דמהני לכרמלית דרבנן, והכריח כן ממאי דמהניא צוה"פ להתיר בכלאים דאורייתא (גמ' ערובין יא.). ועי' בס' מנחת ישראל (למס' ערובין שם) דבאמת אינה ראייה, די"ל דאף דהויא מחיצה

(1) ועמש"כ עוד בזה בס"י ל"ט אות א'.

מותרת וקטנה אסורה. ופרש"י, דלגבי גדולה, הך פרצה פתח הוא, דשרי בגיפופי, וכגון דאין הפרצה יותר מעשר, אבל לגבי הקטנה, הרי נפרץ במלואו. ובגמרא פ"ק דערובין (ט:) מוקי להך מתניתין בנכנסין כותלי קטנה לגדולה כזה

דבלא"ה קיי"ל דגיפופי דמשני הצדדים, כמו שפועלים לשוויה להך פרצה כמחיצה לגבי הגדולה, הכי נמי היתה חשובה כמחיצה אף לגבי הקטנה, ודוקא מפני שנכנסין כותלי הקטנה לתוכה הוא דלא שייך לומר כן. וביאר באבנ"ז (סימן רצ"א סק"ג), דבנכנסין כותלי הקטנה, כיון שיש מחיצות בין גיפופי שמשני הצדדים, אינם יכולים לסתום. כלומר, דמחיצות רה"י דשבת פועלות שהמקום ההוא חשוב כמוקף, וא"א שוב לומר ששום מחיצה אחרת עוברת דרך בה².

היכרא, וכדאיתא בגמ' סוכה (ב:), דכיון דדפנות מגיעות לסכך, מישלט שלטא בי' עינא. ודוקא באינו נוגע, חסרה ההיכרא, אא"כ נעשה לשם כך. וכעין חילוק זה ממש עי' מאירי לעירובין (ב:), דכי היכי דמהניא צוה"פ לרחב מעשר אמות, דכוותה מהניא לגבוה מעשרים אמה, דא"צ למעט חלל גובהן, דאין לך היכר גדול מצוה"פ. ועיין שם עוד (ג:): ואם היתה גבוה מעשרים אמה, יש לה ג' תיקונים... בצוה"פ... והוא קנה מכאן וקנה מכאן וקנה ע"ג, והוא שיגיעו קני הצדדים לקנה העליון. ועיי"ש בהערות הגרש"ז ברוידא, שליט"א, (אות קל"א), דיל"ע למה סתם המאירי כמ"ד צריכין ליגע, מאחר דלא קיי"ל כוותיה, ונראה דדוקא הכא, דמיירי בגבוה למעלה מעשרים אמה, ליכא היכרא אא"כ נוגע, דלמעלה מכ"ף אמה לא שלטא בי' עינא. ודוקא בצוה"פ למטה מכ"ף הוא דקיי"ל דא"צ ליגע. הרי דס"ל להמאירי להדיא כסברת המקו"ח [שבפתח דברינו], דבכל צוה"פ תמיד בעינן היכרא.

ב. רה"י דשבת כסתום דמי

וטעם שני כתב הרב מקו"ח לחידוש דינו, דכסתום דמי. ונל"פ בכונתו עפ"י הגמ' ערובין (צב.) חצר גדולה שנפרצה לקטנה, גדולה

הראשונים שעל גבי הקרקע מצורפים הם להקרקע, וכדילפינן ל"י להך יסוד במס' סוכה (ה.), דמעולם לא ירדה שכינה למטה ולא עלה משה למרום, והשכינה שרתה ע"ג הכפורת שהיתה בגובה י"ט למעלה מן הקרקע, הרי דהאור עד גובה י"ט מצורף הוא להרשות שתחתיו [והשוה מש"כ בסי' ל"ה אות א'], ולהכי, בכדי לשוויי לרה"י בעינן שיהיה המקום מוקף מחיצות גבוהות י"ט, דכל אותו האויר (עד גובה י"ט) הרי הוא מצורף אל אותה הרשות, ובעינן להקיפו נמי לכל אותו האויר בכדי לשווייה להמקום כמוקף.

ועי' תוס' סוכה (ד:) סוף ד"ה פחות, שכתבו לחלק

(2) עי' ח"י הגר"ח על הרמב"ם פי"ז מהל' שבת, שחילק בין עשיית לחי מעצי אשרה לבין עשיית קורה מעצי אשרה, דקורה בעיא שיעור בגופה, ולהכי אמרינן בה דכתותי מכתת שעורי, משא"כ לחי, אשר דינו כמחיצה, ובמחיצה לא בעינן שיעור בגופו, אלא, דלשוויי רה"י בעינן שיהא המקום מוקף מכל צדדיו, ובעצי אשרה דאמרינן בהו דכתותי מכתת שעוריה, אין הביאור דחשיב כמי שאינו, כמבואר להדיא בר"ן שעל הרי"ף (לגטין דף כ"ף), אלא שחסר לו לאותו החפצא החשיבות של שיעורים. ובנוגע למחיצות לא בעינן שיעור לגוף המחיצה, וסגי במה שהמקום מוקף מסביבו. וי' טפחים

יש מקום לחלק ולומר, דהיינו דוקא בתל ממש, אבל בתל המתלקט, מאחר שאין צדו זקוף, ואין כל גובה היו"ד טפחים של המחיצה נמצאים תוך ג"ט שעל פני שטח הקרקע (דנימא בהו לבוד), שדינו כרה"י מבלי היות לו מחיצות מסביב.

ד. ב' דיני רה"י לשבת

והנה עי' גמ' ערובין (צג:) דלר' חסדא, גידוד חמשה ומחיצה חמשה אין מצטרפין, עד שיהא או כולו בגידוד או כולו במחיצה. ומרימר פליג עלי', והלכתא כמרימר. ובדעת רב חסדא הסובר שאין מצטרפין הי' נ"ל, דשיטתו מבוססת על שתי הנחות: א) ס"ל כדעת הררד"ע הנ"ל, דגדר רה"י דתל הוא דין רה"י בפנ"ע, המתהווה בלי מחיצות, אלא רק מכח היותו מקום דע"ד המוגבה י"ט מן הקרקע, וממילא שפיר מצריך ר"ח שיהא או כולו במחיצה או כולו בגידוד, דאלו הן ב' דיני רה"י שונים לגמרי זמ"ז, ובעינן או שיהא לו דין רה"י מדין מחיצות יו"ד, או שיהא עליו דין רה"י מפאת היות קרקעית המקום מוגבה י"ט מע"ג הקרקע. אבל לצרף ה' טפחים דמחיצות, עם היות קרקע המקום מוגבה ה' טפחים, זה אינו מסתבר. ב) סובר רב חסדא, דאף דלגבי החצר התחתונה שפיר מצטרפים, וכלשון הגמ', הואיל ורואה פני עשרה, כלומר, דלגבי החצר התחתונה אין כאן לפנינו תל ה' עם מחיצה ה', אלא חריץ ה' עם מחיצה ה', וחריץ בודאי דינו כמחיצה ממש, הואיל ורואה פני האויר של המקום המוקף, מכ"מ לגבי החצר העליונה שפיר סובר ר"ח, דאין כאן מחיצה, ואותו המקום מיקרי מחיצה לגבי צד אחד (כלפי החצר התחתונה), ולא לגבי צדו השני (כלפי החצר העליונה).

וה"נ נראה דר"ל המקו"ח לגבי צוה"פ, שא"א להעמיד הקנה בתוך רה"י אחרת, באופן שהקנה שע"ג עוברת דרך מחיצה שלמה אחרת. נולכאורה נסתלקו בזה כל תמיהות הרב חזו"א (סי' ע' ס"ק כ"ב) ע"ד המקו"ח. ובפשוטו היה נראה שהוא כלל דאורייתא.

ג. בגדר דין תל המתלקט

ועי' תשובות הר צבי לאו"ח (ח"ב סי' כ"ג), אם מותר להעמיד הקנה שמן הצד ע"ג תל המתלקט, שהגרא"י קוק החמיר בזה, והגרצ"פ פרנק היקל, ולפי דרכו של האבנ"ז הנ"ל י"ל, דתליא הך מילתא בבעיא דאורייתא, בגדר הך דינא דתל המתלקט, אי הוי דינו כמחיצה ממש, אע"פ שמתלקט מתוך ד"א, ואין לומר בו לבוד, אעפ"כ דנים עליו כאילו כל זקיפת המחיצה עומדת תוך ג"ט על פני שטח הקרקע; או דנימא דאף דאין שמה מחיצות כלל, מכ"מ על גבי התל נידון כרה"י, מפני היותו מקום מוגבה י' טפחים מן הקרקע. ובאמת, כבר נחלקו האחרונים בדין תל, אי זקיפת צדדי התל דינם כמחיצה, וממילא, ע"ג התל דינו כרה"י ככל רה"י דעלמא, מכח זה שהמקום ההוא מוקף מחיצות מכל הצדדים; או דנימא, דדין רה"י דתל הוא דין בפנ"ע, מפני היותו מקום מוגבה י"ט מע"ג הקרקע. עי' מרכבת המשנה פי"ד מהל' שבת ה"ט"ז, שהביא בשם הר"ר דוד ערמאה שכתב בביאור הרמב"ם, דתל דינו כרה"י בלי מחיצות כלל. וכתב על דבריו הרב מרכה"מ, דעם היות ששיטה זו יש לה פנים מסבירות בלשון הרמב"ם, מכ"מ אין לה מקום כלל, והאריך מאוד בסתירת שיטתו.

אפילו אם נניח כדעת הרב מרכה"מ הנ"ל, דתל דינו כרה"י שע"י מחיצות ממש, עדיין

מסביבו, אפילו אין שמה חפצא של מחיצה, נכן שמעתי מכב' מו"ר הגרי"ד סולובייציק, ז"ל, בביאור כונתם, עפ"י דברי הגר"ח הנ"ל.]

בין מחיצות דסוכה לבין מחיצות דשבת (לשוויי רה"י), דלסוכה בעינן שיהא שמה חפצא של דפנות, משא"כ לרה"י דשבת, בעינן רק שיהא המקום מוקף

מן הצד ותחוב

פירש"י ור"ח על אתר

רש"י מסכת עירובין דף יא עמוד א

מן הצד - שמתח הזמורה מזה לזה באמצעיתו, ולא על ראשיהן.

לא עשה כלום - ולענין שבת, אמאי התירו לו.

בשבת לא - הא בעשר - לכולי עלמא פתחא הוא.

ובדרב חסדא פליגי - ריש לקיש לית ליה דרב חסדא, ור' יוחנן אית ליה דרב חסדא, וקסבר: כי אמר רב חסדא - לשבת, אבל לכלאים - אפילו מן הצד הוי צורת פתח, דשבת חמור מכלאים.

רש"י מסכת עירובין דף יא עמוד ב

פיאה - קליעת הזמורה המתוחה מקונדס לחבירו, ודוגמתו פיאה נכרית במסכת שבת (סד, ב).

הא דרביה - הך בתרייתא משום ר' יהודה בר' חנינא אמרה, וליה לא סבירא ליה.

אי אמרת בשלמא - קמיייתא על גבן - משום הכי שרי לענין כלאים, וביותר מעשר, דאי בעשר - לא מצי למימר

אבל לא לשבת, ועל כרחיך כרב סבירא ליה שפיר.

ומנא תימרא דשני לן - בכלאים, בין עשר ליותר מעשר מן הצד.

אף על פי שבקי - ר' יהושע בהלכות כלאים, שאל ממנו דבר זה.

קנים הדוקרנין - משופין כדקר - יתד הנעוץ בקרקע.

רבינו חננאל מסכת עירובין דף יא עמוד א

ואמרינן מעשה באחד מבקעת בית חוורתן שנעץ ד' קונדסין בד' פינות השדה כענין דאמרינן ובין אלו קונדסין קנים זה אצל זה בפחות מג' טפחים כדי שתהיה כמו מחיצה ומתח זמורה עליהן בשביל שלא יושממו ויפלו זולתי מקום הפתח. ואמר ריש לקיש כשם שהיא מחיצה לכלאים כך היא מחיצה לשבת ור' יוחנן אמר לכלאים התירו ולא לשבת. במאי עסקינן אי נימא בעושה פתחו מן הצד כלומר העמיד מזוזות בלא תקרה אלא קנה מיכן וקנה מיכן והאמר רב חסדא צורת הפתח שעשאה מן הצד לא עשה כלום אלא לעולם שעשה קנה מיכן וקנה מיכן אחר עליהן. וכי האי גוונא צורת הפתח מעליא הוא. ואם רוחב זה הפתח עשר אמות אמאי א"ר יוחנן אבל לא לשבת אלא כגון שיש בפתחו יתר מעשר. וא"ר יוחנן אע"פ שיש שם צורת הפתח (עשר אמות) כיון דפתחו יתר מעשר לא עשה כלום ש"מ דר' יוחנן כרב סבירא ליה דאמר דהרחב מעשר אמות ימעט. ודחינן לא לעולם לא נתן קנה על גביהן ולא עשה הפתח אלא קנה מיכן וקנה מיכן וזהו צורת הפתח מן הצד. כלומר יש לו מזוזות מן הצדדין ואין תקרה על גביהן ובדרב חסדא פליגי דאמר העושה צורת הפתח מן הצד לא עשה כלום. ר' יוחנן אית ליה דרב חסדא. ר"ל לית ליה

רבינו חננאל מסכת עירובין דף יא עמוד ב

וכיון דאסיקנא דבפתח מן הצד פליגי אמרי איני והאמר ר"ל משום ר' יהודה בן חנינא פיאה מתרת לענין כלאים אבל לא לשבת. ור' יוחנן אמר כשם שאינן מחיצו' לשבת כך אינן מחיצות לכלאים. בשלמא ר"ל לא קשיא הא דידיה הא דרביה אלא ר' יוחנן הכא אמר מתרת לכלאים והכא אמר אפילו לכלאים אינה מתרת בשלמא אי אמרת הכא דקאמר מתרת לכלאים בשעשה צורת הפתח על גבן והכא עשה מן הצד לפיכך זה שעל גבן מתרת וזה שמן הצד אינה מתרת. אלא אי אמרת אידי ואידי מן הצד קשיא. ושנינן לעולם תרווייהו מן הצד והא דאמר [דמתרת לכלאים] בפתח שהוא בעשר. והא דאמר אינה מתרת ביותר מעשר. והיינו דא"ל ר' יוחנן לר"ל לא כך היה המעשה שהלך ר' יהושע בן קרחה אצל ר' יוחנן בן נורי ללמוד תורה אע"פ שהיה בקי בהלכות כלאים ומצאו יושב בין האילנות כו' ואסיקנא אלא לאו מן הצד וש"מ עשר מותר יתר מי' אסור:

רמב"ם פט"ז ה"כ

רמב"ם הלכות שבת פרק טז

הלכה כ

פתח שצורתו כיפה אם יש באורך רגלי הכיפה עשרה טפחים הרי זה צורת פתח, וצורת פתח שעשה אותה ס מן הצד אינה כלום שאין דרך הפתחים להיות בקרן זוית אלא באמצע.

ריטב"א יא. ד"ה מן הצד

ט"ז שסב:ד

ט"ז אורח חיים סימן שסב

(ד) (פמ"ג) מן הצד לא מהני. פירש"י שלא נתן העליון על שני הקנים העומדים אלא חברו להם מן הצד לפי שאינו דומ' לפתח שהמשקוף ניתן על ב' המזוזות עכ"ל. ונרא' פשוט דהך מן הצד לפירש"י אין האיסור אלא אם החבל שלמעלה קשור שלא בקצה העליון של הקנה אלא בולט קצת מן הקנה למעל' מן החבל אבל אם הוא כרוך בקצה עליון מצדו ואין בולט מהקנה למעלה מהחבל כשר וכ"ה ברש"י פ"ק ד' י"א לעיל מיניה וז"ל מן הצד כלומר שמתחזמורה מזה לזה באמצעיתן ולא על ראשיהן עכ"ל ועבסי' שס"ג סכ"ו מ"ש מזה בעירוב שלנו בס"ד:

עה"ש שסב:לב

ערוך השולחן אורח חיים סימן שסב

סעיף לב

דבר פשוט הוא שאם הקנה שעל גביהן מונח בהקנה שמכאן ומכאן אע"פ שעוד הרבה בולטין הקנים שמכאן ומכאן למעלה מהקנה שעל גביהן כגון שחקק בתוך הקנים ונתן הקנה העליון בתוך החקק מכאן ומכאן מה איכפת לנו מה שבולטים עוד למעלה למעלה ויש טועים לומר דגם זה מקרי מן הצד ע"פ לשון רש"י [עירובין י"א. ד"ה מן הצד] שכתב מן הצד שמתחזמורה באמצעיתו מזה לזה ולא מראשו עכ"ל שהפי' הוא אף שמונחים באמצע רחבן מ"מ פסול מפני שאין מונחים למעלה ממש וטעות הוא וברש"י הכוונה באמצעיתו מן הצד דממילא הוא כן דכשמניחו על ראשו של זה ושל זה לא הוי מן הצד וכשמניחו באמצעיתו הוי מן הצד ובוודאי אם יחקוק באמצע הרחב ויניח שם הקנה העליון כשר אך רש"י לא מיירי מזה וכן לשון הגהת אשר"י שכתב ולא שיהא תחוב בין שניהן באמצעיתן עכ"ל כלומר שתחבן מן הצד באמצעיתן [ויש תולין עצמן בלשון הט"ז סק"ד שכתב דאם כרוך החבל בקצה עליון מצדו ואין בולט מהקנה למעלה מהחבל כשר עכ"ל ואדרבא הט"ז מיקל יותר דבקצה העליון ממש גם מן הצד כשר ולדעתו אין הפסול מן הצד אלא כשהקנים הצדדים בולטין למעלה מהקנה שעל גביהן כמ"ש הת"ש סק"ט והשיג עליו דלא מקילינן כל כך דכל מן הצד אף בקצה העליון פסול ע"ש והא"ר סקט"ז הסכים לדבריו ע"ש אבל זהו וודאי כמו שעושין אצלינו שהקנה העליון הוא של חוט ברזל שקורין דרא"ט שכורכין אותו סביב הקנים עד שנתחב באמצע רחב הקנים והוא ממש באמצע הרחב דלא איכפת לן מה שהקנים בולטין למעלה]:

שעה"צ אות נב

שער הציון סימן שסב

(נב) עיין במקור חיים בסוף תקון עירובין דמשמע שם לכאורה דמיקל בזה, ואולי גם כן כונתו באותו שלא יצא למעלה מהקנים כלום, רק שאין קפידא במה שהלחיים עבין יותר מהחבל:

בריאה לקבל דלת והיכר ציר

רמב"ם פט"ז הי"ט

רמב"ם הלכות שבת פרק טז

הלכה יט

ל צורת פתח האמורה בכל מקום היא אפילו קנה וכיוצא בו מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן, גובה שני הלחיים עשרה טפחים או יתר והקנה וכיוצא בו שעל גביהן אף על פי שאינו נוגע בשני מ הלחיים אלא יש ביניהן כמה אמות הואיל וגובה הלחיים עשרה הרי זו צורת נ פתח, וצורת פתח שאמרו צריכה שתהא בריאה לקבל דלת אפילו דלת של קש.

ריטב"א על מימרא דרב חסדא (יא:)

חידושי הריטב"א מסכת עירובין דף יא עמוד ב

אשכחיהו רב אחא בריה דרבא לתלמידי דרב אשי אמר להו אמר מר מידי בצורת פתח. יש שפי' בתוספות דקא בעי להו למידע אם היה מצריך היכר ציר או בריאה לקבל דלת של קשים או לא, אמרו ליה לא ואית דגרסי אמרו ליה לא אמר כלום והכל דרך אחד, תנא צורת הפתח שאמרו כו', ומילתא באנפי נפשה היא, ויש גורסין אמר להו תנא וכו' [ופי'] אמר להו אנא תנינא צורת פתח שאמרו קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן, ותפשוט לן מינה דלכל הפחות אינה צריכה היכר ציר דבקנים אלו סתמן ליכא היכר ציר, וזה נראה דעת רב אלפסי ז"ל שפסק כרב חסדא ולא הביא דר"ל, דבקנים אפשר הוא שיש בהם לקבל דלת של קשים, וכן נראה בירושלמי (ה"א) דעביד לה פלוגתא דריש לקיש ורבי יוחנן וריש לקיש בעי היכר ציר ורבי יוחנן אמר היכר מבוי וכו' למימרא דלא בעי היכר ציר וכו', ובודאי דלישנא דלא אמר כלום הכי משמע שאלו היה צריך כלום לא סגי דלא [הוה] מפרש להו לתלמידיה, ואף לנוסחי דגרסי אמרו ליה לא, כך נראה פירושה דלא אמר להו מידי בצורת פתח כלומר שלא אמר בו שום חידוש ומיהו סתם קנים יכולים לקבל דלת של קשים וכדרב חסדא וזה לא היה צריך לפרש להם, ויש אומרים דאפילו דרב חסדא תפשוט דלא צריכין, אבל מצינו לראב"ד ז"ל שפוסק כרב חסדא וריש לקיש, נראה שהוא סובר שלא ירד רב אחא לכל זה אלא שהיה רוצה לדעת שום חידוש אחר בצורת פתח ולעולם אימא לך דבעינן היכר ציר ובריאות אלא דתנא לא נחת אלא לצורת פתח גרידתא ונכון הוא

צורת פתח שאמרו צריכה ⁵⁹⁴ בריאה כדי לעמד בה דלת ואפי' דלת של קשין, פי' קולא היא, כלומ' אע"פ שאינה יכולה לקבל דלת של עץ הואיל ובריאה לקבל דלת דקה ואפי' של קש דיה בכך, בין בקנים שמכאן ומכאן בין בקנה שעל גביהן ⁵⁹⁵, ואע"ג דגבי קורה דמבוי בעי' שיעור טפח ⁵⁹⁶, התם הוא מפני שנשמכה בכותלים ואינה משום פתח אלא משו' הכר, אבל הא דצורת פתח דהוי משום מחיצה ומשום סתימה ודאי סגי בכל דהו, הואיל והויא בריאה כדי לעמד בה דלת כל דהו ואפי' של קשין, וכן הלכה.

אמר ריש לקיש משום ר' ינאי צורת פתח צריך הכר ציר, פירו' שיהא הכר בקנים מכאן ומכאן שהוא מוכן לקבל דלת, והמקום ההוא נקרא אבקתא. אשכחינהו רב אחא בריה דרבא לתלמידי דרב אשי אמ' להו אמ' מר מידי בצורת פתח אמרו ליה לא אמ' ולא כלום. יש שפי' דרב אחא שאל תלמידי רב אשי, ואם ⁵⁹⁷ היא צריכה הכר ציר אבל לא שאלם על ענין אחר, וגורסי' הכי, אמרו ליה לא כלום, פי' שאינה צריכה היכר ציר, כך פירשוהו הרי"ף והר"ם וכך גורסי', ולפיכך לא הביאות, וסבירא להו דאינה צריכה היכר ציר. והרב בעל התוספות ⁵⁹⁸ פי', שספק הוא איזו שאל אם שאל הא דהכר ציר או שתיהן ויראה שהם גורסין, לא אמ' ולא כלום, כלומ' לא פירש דיגם אם צריכה כן או לא, ולפיכך מחמיר להצריך אף בהכר ציר. והרב ר' שלמה אדרת יצ"ו, פי' שרב אחא שאל דין שתיהן, פי' אם צריכה בריאה וכו' ואם צריכה להכר ציר וגריס, "לא כלום", פי' שהשיבו בפירוש שאינה צריכה שתהא בריאה כלל ואינה צריכה להכר ציר. ומביא ראייה מדקת' בסמוך בסתם, תנא צורת הפתח שאמרו קנה מכאן ומכאן וקנה מכאן ומכאן על גביהן, ולא הצריך כלום. ועוד לו ראייה מהירושלמי ⁵⁹⁹, דקתני קנה מכאן ומכאן וקנה מכאן ומכאן על גביהן ⁶⁰⁰. והמחמיר בדברים אלו תבא עליו ברכה.

רא"ש סי' יד

רא"ש מסכת עירובין פרק א

סימן יד

יד [דף יא ע"ב] אמר רב חסדא צ"ה שעשאה מן הצד לא עשה ולא כלום* פירש רב האי גאון ז"ל צ"ה שעשאה מן הצד כגון שעשאה מן צדו של כותל דהוה ליה פתחא בקרן זוית ופתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי. ופירוש זה אינו מובן דלענין כלאים שמתח זמורה (י) על גבי קונדיסין (כ) לא משמע הכי [ועוד] דקאמר אילימא מן הצד וכו' אלא על גבן ולא משמע אלא כפי' רש"י שפירש מן הצד שלא נתן העליון על שני הקנים העומדים אלא חברו להם מן הצד** שאז אין דומה לפתח (ל) שהמשקוף נתון על שתי המזוזות והיינו כברייתא דלקמן צ"ה שאמרו קנה מכאן ומכאן וקנה מכאן ומכאן על גביהן.

ואמר רב חסדא צ"ה שאמרו צריכה שתהא בריאה כדי לעמוד בה דלת ואפילו דלת של קשין. אמר רבי שמעון בן לקיש משום ר' ינאי צ"ה שאמרו צריכה היכר ציר. מאי היכר ציר. אמר רב אדא אבקתא. רב אלפס ז"ל לא הביא הך מימרא דר"ל ותמה עליו רבינו מאיר ז"ל למה השמיטה דהא ליכא מאן דפליג עלה ודחק לפרש הסוגיא כדי

לקיים דבריו שלא יהא צריך היכר ציר ופירוש אשכחיה רב אחא בריה דרבא לתלמידי דרב אשי אמר תני מר מידי בצ"ה כלומר וכי הוא מצריך היכר ציר או לא א"ל לא אמר ולא כלום ולא הוסיף מאומה על צ"ה אלא קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן(מ) א"ל תנא צורת הפתח שאמרו קנה מכאן וקנה מכאן על גביהן. הביא ראייה לדבריהם שאין צריך היכר ציר(נ) מדלא מצריך בברייתא היכר ציר. ואח"כ כתב ומיהו אין הלשון משמע כן דאם כן הו"ל למימר תניא דמסייע לכו. ועוד לא אמר ולא כלום לא משמע הכי ואדרבה נראה דה"פ אמר מר מידי בצ"ה כלומר אם בא שום חדוש אמרו ליה לא אמר שום חדוש אמר להן אני אומר לכם דבר חדוש תנא צ"ה וכו' וקנה על גביהן דאין צריך קורה רחבה טפח על גביהן אלא קנה משהו בעלמא ובלבד שלא יהא ניטל ברוח ושתהא בריאה שיכולה לעמוד בה דלת של קשין והיכר ציר נמי בעינן כדר"ל משום ר' ינאי דליכא מאן דפליג עלה. כל זה מדברי ר"מ ז"ל. וראיתי בירושלמי (פ"א) דפליגי רבי יוחנן ור"ל ר' יוחנן לא מצריך היכר ציר ור"ל מצריך היכר ציר ושמה על דא סמך רב אלפס ז"ל ולא הביא הא דהיכר ציר*** ומיהו ר"ל משמיה דר' ינאי אמר שהיה רבו של ר' יוחנן(ס) והלכה כר' ינאי:

צריכין ליגע או אין צריכין ליגע. פירוש אלו הקנים שבמזוזות המבוי אם היו גבוהין עשרה טפחים ואין מגיעין לקנה שלמעלה אלא שמכונין כנגדו מהו. רב נחמן אמר אין צריכין ליגע ורב ששת אמר צריכין ליגע. והלכה כרב נחמן*** דתניא כוותיה. מאי היא דתניא כיפה ר"מ מחייב במזוזת וחכמים פוטרינן ושון כשיש ברגליה עשרה אף על פי שאין הקרוי שבשמי כיפה מגיע לרגליה הוה פתח וחייב במזוזת הכא נמי כיון שיש בקנים עשרה אע"פ שאין מגיעין לקנה העליון פתח הוה***:

שלטה"ג ב: בדפי הרי"ף אות ג

במסכת ברייתא הרי"ף
לשון ריא"ז ג' נרת פתח תורת רחמי אפי"פ שהיא
יבנה מ' אמות ור"ך למעט לפי אמות פתח תורת רחמי אפי"פ שהיא
ד' רבב הטרך שיהיה לו היכר לרי"ף וכו' ככלל פתח תורת רחמי אפי"פ שהיא
במסכת ברייתא הרי"ף וכן הו"ל ע"ג קטין של עיפות או קורות של ארז מתוקנות שדרך בני אדם להסתכל בהן כשביל הקנים הרי אלו מותרים בין הטובה בין הרוחב
במסכת ברייתא הרי"ף וכן הו"ל ע"ג קטין של עיפות או קורות של ארז מתוקנות שדרך בני אדם להסתכל בהן כשביל הקנים הרי אלו מותרים בין הטובה בין הרוחב
במסכת ברייתא הרי"ף וכן הו"ל ע"ג קטין של עיפות או קורות של ארז מתוקנות שדרך בני אדם להסתכל בהן כשביל הקנים הרי אלו מותרים בין הטובה בין הרוחב

ר"ח בענין היכר ציר

רבינו חננאל מסכת עירובין דף יא עמוד ב
תנא קנה מיכן וקנה מיכן וקנה על גביהן ואמר רב חסדא צריכה שתהא בריאה כדי לקבל דלת ואפי"ל של קשין.
וא"ר ינאי צריכה היכר ציר והיא (אבקתין) [אבקתא] פי' ידות כדמתרגמינן שתי ידות תרתין צירין וכתביב הדלת תסוב על צירה והוא החלל החקוק על המשקוף להכניס בו ציר הדלת כדגרסינן (במכות כג) בענין הרצועה שמלקין בה.
אלא אמר רבא אבקתא אית בה. פי' נקבין שמקווצין בהן הרצועה כי בעו מרפו בה מפקי לה. וכי בעו (מלקט) [מיקטר] בה לפום גבראי:

פתחי שמאי

רע"א סוף סי' שסב

רבי עקיבא איגר אורח חיים סימן שסב

[שו"ע] אפילו אינו נוגע בהן. ומטעם דאמר' גוד אסיק והקנים עולים עד החבל ומטעם זה אפי' קנה א' גבוה וקנה א' נמוך לא הוי כפתחא שמאי בראשו א' לשמים וראשו א' לארץ דהא דאמר' הקנה הנמוך עולה עד למעלה הרא"ם בתשובה ח"ב סי' כ"ו. וע' מג"א סק"כ ולפ"ז אם החבל עצמו משופע הרבה הוי כפתחא שמאי וצ"ע לדינא:

שעה"צ ס"ק מו

שער הציון סימן שסב

(מו) פרי מגדים. ובחידושי ר' עקיבא איגר מסתפק אם מונח הרבה בשיפוע, עיין שם מה שכתב בשם הרא"ם. ואם ראש האחד מונח על גבי קנה הגבוה וראש השני תלוי כנגדו באויר מחובר לכותל והקנה הנמוך מכוון תחתיה, בודאי מהני [מחידושי ר' עקיבא איגר]:

מרדכי סי' תעח

מרדכי מסכת עירובין פרק מבי

[רמז תעח] אמר רבא אחד זה ואחד זה אינו מניח אלא כנגד הקצר והלכה כרבא אבל בתוך המבוי יכול להניח הקורה באלכסון לכ"ע ואינו משתמש אלא עד הקורה בקצר כנגד הקצר ובארוך כנגד הארוך [דף י'] והלכתא נראה מבחוץ ושוה מבפנים נידון משום לחי רש"י פי' אותו בתרי גווי גבי כותל שצדו אחד כנוס פירש בין שנראה מבחוץ כגון שהכותל שקוע מלפניו כזה /במקור יש שרטוט/ ולעיל פירש שמשך כל הלחי לחוץ וחודו הפנימי דבוק בעובי הכותל של המבוי כזה /במקור יש שרטוט/ ובתוספות [דף ט] פי' דרש"י הוצרך לשנות לפרש כך:

[דף יא] צורת הפתח שעשאה מן הצד לא עשה כלום פירש ר"ף בשם רב האי גאון מן הצד בצדו של כותל דה"ל פתחא בקרן זווית ופתחא בקרן זווית לא עבדי אינשי וכן פסק המיימוני אבל רש"י ז"ל פי' מצד מצדו של קנה העומד הניח קנה למעלה ודוק:

[דף י'] מרחיק שתי אמות ועושה פס ג' אמות ה"ה דאי בעי מרחיק אמה ועושה פס אמה ומחציה ומרחיק אמה ועושה פס אמה ומחציה אלא דכולי האי לא אטרחוהו רבנן ופס דקא עבדי ג' אמות אין צריך שיהא פס אחד שלם אלא קנה קנה פחות מג' עד שלשה אמות דפחות מג' כלבוד דמי:

וששאלת על הלחי שמרוחק למעלה מן הקורה יותר מטפח פסול כדאמר רב חסדא צורת פתח שעשאה מן הצד לא עשה ולא כלום וכתבת שיש מתירין כיון שהקורה מונחת מצד אחד על הלחי אחד אע"פ שמצד אחד הוא מן הצד כשר לא חילק ידענא ולא בילק ידענא אלא צריך מזה ומזה שהלחיים יהיו תחת הקורה דצורת הפתח היא במקום פתח ופתחא כהא לא עבדי אינשי שמצד אחד יהא מונח עליונה של פתח על המשקוף ומצד אחד מצדו אלא פתחי שמאי הם שוממין ומנוולין ומקולקלין ועוד הא דתניא צורת פתח שאמרו קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן משמע אתרוייהו דהא לא קאמר וקנה ע"ג אחת מהן ושלום מאיר ברבי ברוך:

[דף יא] אמר רב חסדא צורת פתח שאמרו צריכה שתהא בריאה כו' אמר ר"ל כו' כתב הר"ם פליאה היא בעיני שראיתי בספר האלפסי שדילג מילתא דר"ל וכך מנהגו שכל דבר שאינו הלכה כך הוא מדלג*. ותמיהני הא ליכא מאן דפליג עליה [ודחקתי עצמי לפרש הסוגיא אליבא דידיה הא דגרס בתר הכי אשכחיה רב אחא בריה דרבא לתלמידי דרב אשי א"ל תני מר מידי בצורת הפתח פי' וכי הוא מצריך היכר ציר או לא אמרו לו לא אמר ולא כלום כלומר לא הוסיף מאומה על צורת הפתח אלא קנה מכאן וקנה מכאן על גביהן הביא להן רביה שאין צריך היכר ציר מדלא מצריך בברייתא היכר ציר כך יש לפרש לפי שיטתו דלא בעי היכר ציר. ומיהו אין הלשון משמע כן דא"כ הו"ל תניא דמסייע להו ועוד לשון לא אמר כלום לא משמע הכי ואדרבה נראה דה"פ אמר מר מידי בצורת הפתח אמר בה שום חידוש אמרו לו לא אמר שום חידוש. אמר להם אני אומר לכם דבר חידוש תנא צורת הפתח שאמרו קנה מכאן כו' וא"צ קורה רחבה טפח על גביהן אלא קנה בעלמא שהוא מכאן משמע דבצורת הפתח לא בעי רחבה טפח ובלבד שלא יהא ניטל ברוח שתהא בריאה לעמוד ברוח שתהא בריאה לעמוד בה דלת של קשים וצריך נמי היכר ציר. עכ"ל מ"ן] ודחק עצמו לפרש הסוגיא אליבא דידיה דאמר [לא] צריכה היכר ציר ופולוגתא דרבוותא היא [שם] רב נחמן אמר אין צריכין ליגע והלכתא כרב נחמן ונראה דאפילו יש ביניהם יותר מג' שרי מדמייתי רביה מכיפה ועוד דבפחות מג' אפילו רב ששת הוה מודה דפחות מג' כלבוד דמי:

מ"ב סי' שסא סק"ט

משנה ברורה סימן שסא

(ט) בפחות מעשרה וכו' - דלא נוכל לכנות הפרצה היא בשם פתח[טו] דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי ודוקא לענין פרצה אמרינן כן אבל אם עשה[טז] צורת פתח וכ"ש אם עשה שתי מזוזות ומשקוף ממש בודאי שם פתח עליה ושרי:

פמ"ג מ"ז ס"י שסג ס"ק יז

פרי מגדים אורח חיים משבצות זהב סימן שסג
(יג) קצת. עיין ט"ז, ועמ"א כ'. וכללא הוא קורה כל שהניחה למטה מי"ט או למעלה מל' אמה פסולה ומיהו קורה עבה ורחבה ביותר והניחה וראשה העליון למעלה מי"ט אע"פ שרחבה ומגיע לארץ למטה מי"ט כשירה כיון שראש *העליון למעלה מי"ט דכאן עדיף מס"כ דרואין מה שתוך י"ט כאלו אין, קמ"ל המחבר לא מיבעיא אם רחבה הרבה ויש בה לערך י"ט ומונחת כולה למעלה מי"ט דלא יצאה מתורת קורה אע"פ שיש בה רוחב י"ט כמחיצה, דלמעלה מי"ט ל"ש מחיצה, אפי' מגיע רחבה למטה מי"ט ויותר מג"ט לארץ דה"א יצאה מתורת קורה ופסולה ומחיצה לא הוה ביותר מג"ט לארץ ואהא חולק הרשב"א ז"ל, קמ"ל המחבר דכשירה, ומ"ש מאי שנא מסי"ב באות ז' אי עבדי לשם לחי אפי' בולט ד"א כשר בלחי ומ"ש קורה עיין א"ר אות כ"ו דבלחי א"צ כ"כ היכרא כקורה יע"ש. ודע דבסי"ב בלחי המושך לרוחב המבוי ל"ק מסעיף ד' מי גרע בכותל ברוח רביעית, י"ל כיון שהיה המבוי תחלה פרוץ במילואו ועשה תיקון בלחי אורך ד"א ושלא בכיון תו לא ניתר לכך עד שיעמיד בכונה:

חזו"א ס"י עא אות ג

ג) ועיקר דינא שלפרש"י, שאין כיפה חייבת במזוזה אף ציט
ברגליה י, אלא א"כ הכותל מרובע, דהכשירא דפתח
בתקרה עליונה ולא צעיגול, לא משמע כן ברמב"ם וטו"ש"ע ס"י רפ"ז,
אלא כל שיש ברגליה י' חשיב פתח בתקרה עגולה אף צעגולה
מבחוץ ג"כ, וע"כ שהעיגול חשיב תקרה, ול"ע לפ"ז איך מוכח מינה
דא"ל ליגע דהנא בכיפה שפיר הוי נגיעה, כיון דכל העיגול חשיב
משקוף, ונראה דדין תקרה עגולה תלי בפלוגתא דר"י ור"ש אי לריך
ליגע דר"ש לריך ליגע, לריך שיהא הקנה העליון נמשך לצי רוחות
עולם דוקא בלא הערובת משך מעלה, אבל כל שעולה למעלה שאינו
כנגד ראשי המזוזות הל' עג איתו מקום פסול של הרחיק המשקוף
מהמזוזות, [דטעם הרחיק פסול משום שהמזוזות אין להן משקוף
ובמשקוף אין לו מזוזות, דכל מחילות מחזקות זו את זו, וה"י
בהרחיק אמנע המשקוף אינו פועל אף מחילה של מעלה כיון שאין
במקום ההוא מחילות החדדיות, וחשיב כמחילה אחת באויר ומחצבלת]
אבל לר"י כיון שאף אם הרחיק חשיב משקוף ונעשה מחילה אף שאין
מחילות החדדיות בסמוך לה, א"כ לא מפסל צמח שהרחיק את
אמנע המשקוף ושפיר חשיב משקוף צעיגול, ולא חשיב כפרקי פרקי,
אלא חשיב כנו חיבור וקנותיו כנגד ראשי הקנים שמכאן ומכאן,
ול"ל דגם כונת רש"י הכי הוא ומש"כ רש"י והעיגול מפסיק בין
תקרה עליונה למזוזות ביינו אמנע התקרה.

ט"ז סי' שסג ס"ק י"ט

ט"ז אורח חיים סימן שסג

(יט) (פמ"ג) וע"כ יש ליזהר כו'. ונרא' כיון דצריך להעמיד קנים למטה בגובה עשרה אין צריך לקשור החבל למעל בקנים אלא יכול לקשור החבל אפי' בגג מזה ומזה כיון דעיקר צ"ה מכח הקנים שלמטה וכ"מ בגמרא מדמסקינן דאין הקנה שלמעלה צריך ליגע בקנים א"כ ע"כ הוא נקש' במקום אחר וכן א"צ עכשיו להזהר שלא לקשור החבל מצד הצד של הקנים דאמרי' לעיל סי' שס"ב סי"א דלא מהני היינו דשם אותן הקני' הן עצמן הקנים שעושין מהם צ"ה או שיש למעלה ג"כ קנים דהיינו למעל' מן הגג ולמטה קנים אחרים בזה יש ליזהר שהן במקום מזוזות ואין דרך הפתח אלא המשקוף על המזוזות משא"כ אם למעל' אין קנים רק עושים צ"ה ע"י קנים שמימין למטה בגובה י' לשם צ"ה ולמעל' קשורי' בגג כי לא יוכל להעמיד שם קנים ארוכים מן החבל עד הארץ אז א"צ ליזהר היאך הוא נקשר למעל' בגגים אלא שצריך שיעמדו מכוונים תחת החבל שהרי אין כאן מזוזות אלא מה שהוא למטה בגובה י' ונחשב כאלו החבל מונח עליהם ממש כנ"ל להכריע בהאי מלתא דרבנן: ונ"ל עוד דאם למעלה מן הקני' שמעמידין למטה יש גג שמפסיק בין גובה החבל להקנים יש איסור בזה דלא הוה צ"ה בזה כיון שהגג מפסיק בין החבל להקנים ואין עושין צ"ה בענין זה אלא צריך שיפתח נקב גדול בגג למעלה מהקנים בענין שיהיו מכוונים תחת החבל בלי הפסק ולעיל כתבנו בס"ז מענין לחי מסיד מחוי: ונ"ל באם יש תחת החבל בכותל יוצאים חיפופים עד י"ט סמוך לקרקע שפיר יש לסמוך עליהם מע"ש במקום קנים של לחי וג"כ צריך שיהיו החפופים מגולה למעלה תחת החבל כנ"ל בענין זה:

צריכין ליגע וחבל משופע ולבוד

ריטב"א יא: ד"ה ד"מ

חידושי הריטב"א מסכת עירובין דף יא עמוד ב

רבי מאיר מחייב במזוזה וחכמים פוטרין ושזין שאם יש ברגליה עשרה שהיא חייבת. פי' עיקרא דמילתא דלא חשיב פתח לענין מזוזה אלא כשיש מזוזות עומדות שוות מן הצד גבוהות עשרה לכל הפחות, ובין מזוזה למזוזה ארבעה טפחים אויר לכל הפחות כשיעור פתח, ושיהא למעלה סף שוה נתון עליהם כעין משקוף, וכל שהוא עשוי ככיפה עגול אפילו יש גובה עשרה ורחב ד' או יותר אינו חשוב שיש לו מזוזות וסף, ובכאן בכיפה זו יש עליה בנין עומד פשוט על פני כולה ואותו בנין עומד במקום סף, ולפיכך כשיש ברגליה גובה עשרה ברחב ד' כשיעור פתח מודים חכמים שהוא חייב במזוזה שהרי יש לנו מזוזות וסף, ואותו עגול יהא כמי שאינו.

ויש מפרשים דמהא דמודו רבנן תפשוט לן שאין צריכין ליגע שהרי בכאן אין המזוזות נוגעין בסף לפי מה שפירשתי לך שאין העגול חשוב לנו לא מזוזה ולא סף אלא הבנין שעליו, ומה שהביאו בגמרא מימרא דאביי בפירושא דמתניתא אינו אלא לברורה בעלמא דלא תימא שמא יש שום חסרון אחר בברייתא דלא תפשוט לן מידי מינה, ועוד שדרך התלמוד הוא כשמביא ברייתא לפעמים שמביא טעם פירושה שנאמר עליה במקומה והאי ברייתא ופירושא דאביי איתא בפ"ק דיומא (י"א ב') גם בפרק הקומץ, ולפי' זה לא גרסינן ואמר אביי.

אבל יש גורסין ואמר אביי דצריכין בהא לפירושא דאביי, כי שמא תאמר לעולם צריכין ליגע ומה ששוין חכמים בזו אינו אלא משום דמודו דאמרינן בהא חוקקין להשלים ומיירי כשיש בכיפה כדי לחוק להשלים ומעתה הרי הם נוגעים, קמ"ל מדברי אביי דלרבנן אין אומרים חוקקין להשלים והרי אין צריכין ליגע, ואין פי' זה מחוור, מ"מ לפי מה

שפירשנו נראה דפשטינן שפיר שאין צריכין ליגע, והיינו דאיכא במקצת נוסחי א"ל אי תשכחינהו לדבי ריש גלותא לא תימא להו ולא מידי, ולפי זה אין הלכה כרב ששת.

ויש מפרשים דממתניתא ולא מפירושא דאביי לא פשטינן מידי בהא, אלא מתניתא בעלמא הוא דאמר ליה בצורת פתח, דדילמא שאני הכא שאין אויר מפסיק הא כל שיש אויר מפסיק אינו פתח דצריכין הם ליגע, ולא גרסי הא דאמר ליה אי תשכחינהו כו' ולפי זה הלכה כרב ששת במקום רב נחמן.

רמב"ם ממזזה פ"ו ה"ד

רמב"ם הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרק ו
הלכה ד

בית שיש לו מזוזה מכאן ומכאן וכיפה כמין קשת על שתי המזוזות במקום המשקוף, אם יש בגובה המזוזות עשרה טפחים או יתר חייב במזוזה, ואם אין בהן עשרה טפחים פטורין מפני שאין לו ב משקוף

ט"ז ופמ"ג סי' שסג ס"ק י"ט

ט"ז אורח חיים סימן שסג

וע"כ יש ליזהר כו'. ונרא' כיון דצריך להעמיד קנים למטה בגובה עשרה אין צריך לקשור החבל למעל' בקנים אלא יכול לקשור החבל אפי' בגג מזה ומזה כיון דעיקר צ"ה מכח הקנים שלמטה וכ"מ בגמרא מדמסקינן דאין הקנה שלמעלה צריך ליגע בקנים א"כ ע"כ הוא נקש' במקום אחר וכן א"צ עכשיו להזהר שלא לקשור החבל מצד הצד של הקנים דאמר' לעיל סי' שס"ב סי"א דלא מהני היינו דשם אותן הקני' הן עצמן הקנים שעושים מהם צ"ה או שיש למעלה ג"כ קנים דהיינו למעל' מן הגג ולמטה קנים אחרים בזה יש ליזהר שהן במקום מזוזות ואין דרך הפתח אלא המשקוף על המזוזות משא"כ אם למעל' אין קנים רק עושים צ"ה ע"י קנים שמימין למטה בגובה י' לשם צ"ה ולמעל' קשורי' בגג כי לא יוכל להעמיד שם קנים ארוכים מן החבל עד הארץ אז א"צ ליזהר היאך הוא נקשר למעל' בגגים אלא שצריך שיעמדו מכוונים תחת החבל שהרי אין כאן מזוזות אלא מה שהוא למטה בגובה י' ונחשב כאלו החבל מונח עליהם ממש כנ"ל להכריע בהאי מלתא דרבנן: ונ"ל עוד דאם למעלה מן הקני' שמעמידין למטה יש גג שמפסיק בין גובה החבל להקנים יש איסור בזה דלא הוה צ"ה בזה כיון שהגג מפסיק בין החבל להקנים ואין עושים צ"ה בענין זה אלא צריך שיפתח נקב גדול בגג למעלה מהקנים בענין שיהיו מכוונים תחת החבל בלי הפסק ולעיל כתבנו בס"ז מענין לחי מסיד מחוי: ונ"ל באם יש תחת החבל בכותל יוצאים חיפופים עד י"ט סמוך לקרקע שפיר יש לסמוך עליהם מע"ש במקום קנים של לחי וג"כ צריך שיהיו החפופים מגולה למעלה תחת החבל כנ"ל בענין זה:

פרי מגדים אורח חיים משבצות זהב סימן שסג

(יט) ועל כן. עיין ט"ז, עסי' שס"ב בט"ז ד' ומ"א י"ט משמע דיש להזהר כה"ג מפני הרואים. ומ"ש מדמסקינן בגמ' עירובין י"א ב' גבי כיפה. ומ"ש שצריך שלא יהא הגג מפסיק עתו"ש אות ס"ד הקשה עליו מעירובין י"א ב' כיפה מוכח דאין מפסיד שמפסיק ובי"ד רפ"ז ג' הק' עליו יע"ש. הנה בי"ד שם באות ב' להר"מ ז"ל שיטה אחרת בעירובין ויומא י"א ב' עיין באר הגולה שם ומ"מ פט"ז מה"ש ה"ך דלהר"מ ז"ל כל שאין במזוזה פשוטה י"ט גובה א"כ העיגול איזה תעשה מהם מזוזה ואיזה העיגול, או כולו מזוזה אין משקוף, או כולה משקוף אין גובה י"ט, ולא ס"ל חוקקין משא"כ כשיש בפשוטה י"ט אז כל העוגל נחשב למשקוף ומ"ש בגמ' עירובין ויומא י"א ב' באין רחבה ד' ויש לחוק ד"ט רבותא אמר אף באין רחב ד"ט בעוגל כל שיש לחוק ד"ט סובר ר"מ חוקקין הא אין לחוק ד"ט גם ר"מ מודה דאין חוקקין להשלים גובה עשרה ולרבנן בכ"ע כל שיש גובה מזוזה ביושר י"ט חייבת אע"פ שאין רחב ד"ט כלל וכשארין גובה י"ט ביושר אע"פ שיש רחב ד"ט בעוגל גופא מ"מ איזה תעשה מזוזה ואיזה משקוף. (וי"ל) [ויש לעיין] איך אמר סייעתא שא"צ ליגע צ"ה בקנים להר"מ ז"ל, ולפירש"י שפיר מגבוה י"ט כו' מה שאין כן להר"מ ז"ל גבוה י"ט העיגול מיד הוה משקוף, ויש לדחוק ולומר מר' מאיר מייתי ראייה דלומ' חוקקין וכאלו נוגע ממש לא הוה אמרינן, ולפ"ז י"ל רבנן לא ס"ל כן, ובאמת הרי"ף ז"ל וברא"ש הלכה כר"נ דתניא כוותיה משמיעין דלא כפי' הר"מ ז"ל,

ובמ"מ פט"ו מה"ש הי"ט הלכה כר"נ לא סיים דתניא כוותיה. ובהז' (יש להבין) דברי הט"ז מה שצריך נקב בגג והבן ואין להאריך: אמר ההדיוט הכותב בדין צוה"פ יש לחקור. א' קנה העליון אם הוא למעלה מכ' אמה ואור כ' בין הקנים לבינו שקשור בגג גבוה הרבה מהו. ב' צוה"פ שהרחיק מהצד ג"ט מהו. ג' מחיצות שאין גבוה י"ט אי מהני צוה"פ. ד' צ"ה שעשה מהצד בשס"ב אי דווקא מהצד הא תחוב בין קנה לקנה ונחקק קצת בקנים כעין שעושין האומנים אעפ"י שהקנים יוצאים למעלה ג"כ אפשר דשרי. הנה בב"ח משמע דשרי בצ"ה אף שהקנה העליון למעלה מכ' בינו לקנים שתחתיו ועתו"ש בזה. וצוה"פ שהרחיק ג"ט מכותל הקנים עמ"א ה' לתו' משמע דאסור וגם בלא"ה י"ל דאסור ועתו"ש בשם תב"ש מזה. ומחיצות שאין גבוהות י"ט בש"ע כאן בסכ"ו מבואר דצה"פ מהני למחיצת נמוכים פחות מיי"ט כל שצ"ה גבוה י"ט וצ"ע בשמ"ה דכל שנמוכים פחות מיי"ט כרמלית הוה ועתו"ש אות נ"א ובר"מ ז"ל פ"ז מה"ש הי"ד שנחלקו עליו וסוברים כל שהמחיצות פחות מיי"ט אין מהני צה"פ, ועב"י מ"ש ושכן כתב הרשב"א צ"ל ואין כן דעת הרשב"א ז"ל וצ"ע ד"ל מ"ש בש"ע נמוך מיי"ט היינו במקום הפתח הא כל המבוי יש ג' מחיצות גבוהות י"ט דאל"כ הוה הכרמלית כבית שאין תוכו י"ט בסי' שמ"ה וצ"ע. ועסי' שס"ב בט"ז אות ד' מ"ש מן הצד ועיין הג"א עירובין י"א ולא שיהא תחוב בין שניהם באמצעיתו משמע דצריך דווקא מונח על ראש הקנים ומיהו תחוב מסמר בראשי הקנים וכרך החבל עליהם מהני כנ"ל. ומ"ש הט"ז חיפופים יוצאים עד י"ט סמוך לקרקע לכאורה ראוי להגיה ג"ט סמוך לארץ עיין סעיף י' בלחי ועתו"ש אות י"א ואות ס"ד דחפופים לא לצ"ה דהוה פתחי שמאי עירובין י"א א' פתחי שמאי ובי"ד רפ"ז יע"ש בט"ז וצ"ע, ולפ"ז חיפופין בכותל עץ שקוריו ווענג"לוש וכדומה צ"ע בזה. וצוה"פ שאין בין קנה לקנה ד' טפחים עתו"ש שס"ב אות כ"ה להר"מ ז"ל צ"ה בפחות רוחב ד"ט מהני ולהטור בעינן ד"ט כמזוזה ועמ"מ פי"ז ה"כ ועיין סעיף כ"ח ממ"נ כל שאין הפתח המבוי רחב ד"ט להר"מ מהני צה"פ ולהרא"ש א"צ תיקון, אלא כי רחב הרבה ועשה כמה צוה"פ שאין רחבים ד"ט או מפולש כה"ג ויש לעיין אי מפולש ואין הפתח רחב ד"ט אי תורתו כמפולש: ודע דכיפה נזכר בשס"ב סי"ב ולהר"מ ולרש"י כמחלוקת במזוזה ה"ה כאן. וי"ל לרבנן בכיפה כל שפחו' מג"ט דהמזוזה שבעה אמאי לא אמרי' חוקקים כבסי' תרל"ג ועמ"א ח' שם אי החקק עד הכותל או דאמרי' כמאן דמליא עד החקק הוה א"ש: אם נתקלקל צוה"פ בשבת אי יש לומר הואיל והותרה הותרה עמ"א אות ד' ומ"ש אני שם ובסי' שע"ד משמע דוקא מחצר לחצר הא לרשות אחרת לא אמרי' הואיל והותרה הותרה ועמ"א אות כ"ז ואי"ה בשע"ד יבואר מזה ואם ביה"ש נתקלקל אי אמרינן הואיל והותרה במקום דשייך לומר הואיל והותרה יבואר ג"כ שם. וכאן אין להאריך:

הגהות מרדכי סי' תקכח

מרדכי מסכת עירובין הגהות מרדכי פרק מבוי

[רמז תקכח] [דף יא] צורת הפתח שעשאה מן הצד לא עשה ולא כלום פי' רי"ף בשם רב האי גאון מן הצד בצדו של כותל דה"ל בקרן זווית ופתחא בקרן זווית לא עבדי אינשי וכ"פ המיימוני אבל רש"י ז"ל פי' מצד מצדו של קנה העומד (ואם) הניח הקנה למעלה [ודוק]:

א"ל ר"ל צורת פתח צריכה היכר ציר מצאתי שכתב (*הרא"ש) [*הר"א] מטוליטולא שתמיה הוא על מנהג העולם שלא נהגו לעשות היכר ציר. והא ליכא מאן דפליג ואמר שיש סומכים על הא דקאמר בגמרא אמר מר מידי בצ"ה א"ל ולא כלום ומפרש א"צ כלום פי' היכר ציר ודחה זה דאין הלשון משמע כן כלל גם מנא לן לפרש כן כדי להקל והאריך הרבה בחבור שלו ולסוף כתב שמצא מזה פלוגתא דאמוראי בירושלמי אי צריך היכר ציר או לא ואולי לזה כוון האלפסי שדילגו כי רוצה לפסוק שאין צריך היכר ציר וצ"ע:

ראיתי במקומות רבים שמחזיקין הקנה שעל גביהן ה' או ו' אמות מקנה שמכאן ומכאן ולי' הדיוט נ"ל דלא יפה עושין ודוק ותשכח:

פנים עד כאן לא קאמר ר' יהודה כו' עד דקיימי לן תחומין דרבנן. שאלוני הולכי מדברות בצבים וכרכרות בשבת מעיירות לעיירות לעשות סחורות ורכבי אתונות צחורות או שחורות באים להורות כי נתיבות כאלה מותרות לכל הולכי שיירות בראיות לא ברורות רעועות וחסירות ומתירין עבירות חמורות לא הגיעו לגבורות ולא כלו להם חדשיהם כעוללים לא ראו אורות הכי תנן פרק משילין [*דף לון] כל שחייבין עליו משום שבות [משום רשות] משום מצוה בשבת חייבין עליו ב"ט פ"ה שחייבין עליו מדרבנן מכת מרדות מסקינן בגמרא לא מיבעיא שבות גרידא דליכא בההיא עשייה שום מצוה דפשיטא דאסור אלא אפילו דרשות דאיכא קצת מצוה אפ"ה אסור משום שמא יכתוב ולא מיבעי התם דאסור אלא אפילו הקדשות וחרמים וכו' אסור ואלו הן משום שבות אין עולין באילן גזירה שמא יתלוש זמורות וה"ל קוצר ואפילו תקיעת שופר אם היה השופר בראש האילן דחנין דשב ואל תעשה שאני דומיא דהכא איזמל דלא דחיא שבת ולא רוכבין ע"ג בהמה גזירה שמא יצא חוץ לתחום פ"ה מתוך שאין מהלך ברגליו אין רואה סימני התחומין ואין [*להקל] [*להקשות] מההיא דאחר [חגיגה דף טו ב] דאמר שערתי בטלפי סוסי עד כאן תחום שבת דמופלג בחכמה שאני [*וקאמר] ש"מ תחומין דאורייתא פ"ה דאי דרבנן לא אסרי מילתא אחריתי משום ידידה אלא גזירה שמא יקטום זמורה [*והויא] [*דהויא] דאורייתא ומהאי טעמא פי' ר"ת פרק מי שהוציאווהו דאסור לילך בקרון בשבת גזירה שמא יחתוך זמורה ואפילו בתוך התחום וכו"ת במדבר דלא שכיחי זמורה לישתרי יש לומר דלא פלוג רבנן וראיה דהא דאין עולין באילן שמא יעלה ויתלוש תינח בימות החמה דאיכא פירות בימות הגשמים מאי איכא למימר אלמה תניא בירושלמי ומייתי לה פרק המוצא תפילין אין עולין באילן בין לח בין יבש אלא לאו ש"מ דלא פלוג רבנן ומיהו בירושלמי מפרש טעם אחר אין רוכבין על גבי בהמה משום שהוא מצווה על שביתת בהמתו כמו שנאמר למען ינוח שורך ומהאי טעמא נמי לא יתכן לילך בקרון דכיון ששכרה קנייא כמו שאפרש בסוף התשובה ולא דמי לספינה המושכרת לישראל כולה או קצתה דשרי ליכנס בע"ש ולילך בשבת אע"ג דאמרינן (שבת דף יח) ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו לרבות שביתת כלים התם ספינה מינח נייחא ומיא ממטו לה אבל קרון הולך ע"י בהמה והוא מצווה בשביתתו שהיא מושכרת לו ואפילו קיבל הנכרי בקיבולת להוליכו עד מקום פלוני ע"י קציצת דמים דהשתא בהמה וקרון של הנכרי אפ"ה אסור דהא קיבולת בביתו של ישראל הוא כיון דקאי התם ושכיחי שיירות ישראל ונכרים ועוד דיש לחוש פן ירד מן הקרון וילך ארבע אמות וכה"ג גזרינן גבי אין קורין לאור הנר [שבת דף יב ב] אפילו גבוה שני מרדעות וכו"ש הכא דירידה מן הקרון [שכיחא] טובא ולא דמי לספינה דדרך אניה בלב ים לא ירד ומהאי טעמא חזר בו רשב"ם שבתחלה רצה להתיר לעלות בקרון בשבת וללכת בה [*פרק] [*ועוד ראייה לאיסור מפרק] מי שהוציאווהו והיינו שמתרץ מעיקרא שמא יצא חוץ לתחום וכו"ת הא אידחי ליה האי תירוצא מפירכא דפריך לעיל ש"מ תחומין דאורייתא י"ל אין ה"נ דתחומין דאורייתא דהכי אמרינן שילהי פ"ק דעירובין [דף טז א] ארבעה דברים פטורין במחנה מביאין עצים מכל מקום ופטורין מרחיצת ידים ומלעבר אמרי דבי ר' ינאי ל"ש אלא עירובי חצרות אבל עירובי תחומין חייבין דתני ר' חייא לוקין על עירובי תחומין דבר תורה דכתיב אל יצא איש ממקומו והקשה רי"ף היכי אמרינן לוקין על עירובי תחומין הא קיימא לן דליתא לר"ע דאמר פרק כשם שהמים [סוטה ל ב] דתחומין דאורייתא וכן משמע פרק כלל גדול [שבת דף סט א] דקאמר תלמודא דידע לשבת בתחומין ואליאב דר"ע משמע דאין הלכה כן ועוד דפריך בשמעתין ש"מ תחומין דאורייתא משמע דאין הלכה כן ותירץ אשכחן בגמרא דבני מערבא הגיעוך סוף תחומי שבת שאין [מחוור] (תחומין) דבר תורה רבי מנא אומר אלפים אמה אין מחוור [ד' אלפים מחוור] אמר ר' אחא בר קיסנא אין לך מחוור אלא י"ב מיל כנגד מחנה ישראל נמצא פחות מאלפים ממקום שביתתו או מעירו מותר לכ"ע מי"ב מיל ומעלה אסור לכ"ע מדאורייתא מאלפים ועד י"ב מיל בהא פליגי רבנן ס"ל תחומין דרבנן ואי אזיל טפי מאלפים לקי מכת מרדות ואע"ג דילפינן להו מניסה ניסה אסמכתא היא ורבי עקיבא ס"ל דאפילו אלפים הוי דאורייתא כדמוכח אלפים אמה מגרש אלפים תחום שבת וא"ש הכל ההיא דר' חייא איירי ביתר מי"ב מיל ואם כן לא ילך בקרון שמא ילך יותר מי"ב מיל ויעבור באל יצא איש וגו' וא"ת אם כן לישני דאה"נ תחומין דאורייתא ומה הוצרך לתרץ שמא יחתוך זמורה לימא דביתר מי"ב מיל איירי י"ל מיהדר לאשכוחי איסורא אפילו תוך התחום וא"כ ההולך בקרון יותר על י"ב מיל עבר באל יצא איש וגו' ובלמען ינוח וגו' ואדרבנן שמא יחתוך זמורה וכו"ת יש לחלק בין הולך ברגליו להולך בקרון הא ליתא דהא אהדר ליה ר"מ לאחר כשא"ל חזור בך שיערתי בטלפי סוסי שהלכתי תחום שבת והשיב לו ר"מ ואתה מה תהא עלך אמר לו שמעתי מאחורי הפרגוד שובו בנים שובבים חוץ מאחר אלמא אפי' רוכב איסור איכא וליכא למימר דיש חילוק בין יושב בקרון ורוכב משום דרוכב כמהלך דמי כדאיתא פרק קמא דקידושין [דף לג ב] הא נמי ליתא דהא בהדיא מקיש

יושב לרכוב דקאמר התם איבעיא להו רוכב כמהלך דמי או כעומד דמי ומייתי התם אביי מטמא עומד תחת האילן וטהור עובר ושקיל וטרי עד א"ר נחמן זאת אומרת רוכב כמהלך דמי פ"ק דפסחים [דף ג א] בזב קראו מרכב באשה קראו מושב וכי היכי דרוכב על בהמה ויושב עליה דמו כהדדי ה"נ יושב בקרון ורוכב על בהמה דמו כהדדי וראיה מרכוב ומנהיג פ"ק דב"מ [דף ח ב] דרכוב עדיף כו' עד א"ר יוסף ניחזי אנן דתניא במסכת כלאים פ"ח המנהיג סופג מ' והיושב בקרון סופג מ' רבי מאיר פוטר היושב בקרון דס"ל לאו מידי עבד וה"ה רוכב ומדאפיך שמואל ותני וחכמים פוטרין היושב בקרון ש"מ דס"ל רכוב לחודיה לא קני דלאו מידי עבד ומש"ה אהדר לאוקומי רבנן לפטור ליושב בקרון דס"ל הכי הלכתא שמע מינה ס"ל לשמואל דרכוב לחודיה לא קני דלאו מידי עביד דומיא דיושב והקשה לו אביי לרב יוסף ושקיל וטרי טובא ומ"מ חזינן דסוגיא דתלמודא מדמה רוכב ליושב בקרון וכי היכי דאין רוכבין על גבי בהמה בשבת ה"נ אין יושבין בקרון וא"ת ורשב"ם איך ס"ד ללכת בקרון בשבת והא משתמש בבעלי חיים וי"ל הא פסקין פרק מי שהחשיך [שבת דף קנד ב] צדדין אסורין צידי צדדין מותרין ודופני הבהמה ה"ל צדדין דאביי אשכחיה לרבא דקא משפשף לבריה אגבא דחמרא אמר ליה והא משתמש מר בב"ח א"ל צדדין נינהו וכו' וידות הקרון הנסמך על דופני הבהמה ה"ל צידי צדדין וא"ת ומה צריך לטעמא דאין עולין באילן שמא יתלוש וגבי בהמה שמא יקטום תיפוק ליה דמשתמש במחובר ובע"ח וי"ל לא הוי כ"א איסורא דרבנן כדאיתא פרק אין דורשין [חגיגה דף טז ב] אמר רבי יוחנן אל תהא שבות קלה בעיניך שהרי סמיכה אינה אלא שבות ונחלקו בה גדולי הדור וא"ת ומ"ט אסורין והא אין שבות במקדש וי"ל היינו דוקא בקרבן צבור ולאחר שחיטה אבל בקרבן יחיד ומחיים לא והכי מתרץ לה רב יוסף שלהי המוצא תפילין [עירובין דף קב א] שבות דמקדש במקדש התירו שבות דמקדש במדינה לא התירו אלא בצליית הפסח [*בתנור] עם חשיכה בשבת משום דבני חבורה זריזים הם ולא אתו לחתויי דמדכרי אהדדי ואמרינן נמי פרק אלו דברים [פסחים דף טו ב] שאלו להלל שכח ולא הביא סכין מע"ש לשחוט הפסח בי"ד שחל להיות בשבת מהו דבר שיש היתר מן התורה ושבות עומד לפניו לעכבו במקום מצוה מהו אמר להם הניחו לישראל אם אינם נביאים בני נביאים הם למחר מי שפסחו טלה תוחב לו בצמרו גדי תוחב לו בין קרניו ראה מעשה ונזכר הלכה אמר כך מקובלני מפי שמעיה ואבטליון כו' וב' דברים עלה על דעת רשב"ם ולא איסתייעא מילתא דאין הקב"ה מביא תקלה ע"י צדיקים חדא שהיה רצונו להתיר ליכנס בקרון בשבת הואיל והיו לו מחיצות ואתא לאשמועינן דהלכה כרב שפסק פרק מי שהוציא אוהו [דף מב ב] כר"ג בדיר וסוהר וספינה דמהלך כולה דכל הספינה או הקרון חשובה לו כד' אמות וכן פסק רב אלפס ומ"מ הדר ביה מטעמא דפרישית לעיל ותימה יש על סמ"ג שאסר ללכת בקרון משום שנשתמש בבעלי חיים ולא דק דה"ל צידי צדדין כדפרישית לעיל ועוד רצה רשב"ם לעשות אחרת כי שפל עינים היה ורצה לעלות בקרון אשר סוס ופרד מושכין בו ולא הרגיש איתרחיש ליה ניסא נזדמן אחיו ר"ת שם א"ל אל תהי צדיק הרבה שא מרום עיניך והנה סוס ופרד לקראתך ואמרינן בתוספתא פ"ד דמסכת כלאים לא יקשור סוס לפרד ופרד לחמור ונמנע ולא עלה ואע"ג דמפיך שמואל [בב"מ דף ח ב] ותני וחכמים פוטרין היושב בקרון מכל מקום איסורא איכא דגבי כלאים שייך נמי למימר פטור אבל אסור דתניא בסיפא לא יקשור סוס כו' ואם עשה כן ר"מ מחייב וחכמים פוטרין אי נמי סמי ההיא דמפיך שמואל מקמי מתניתין דתנן וחכמים מחייבין ומ"מ פשיט רב יוסף מינה פ"ק דב"מ דאליבא דשמואל מיירי ולפי טעם הירושלמי דמפרש לא רוכבין על גבי בהמה מלמען ינוח נראה דאסור לרכוב על גבי בהמת נכרי כשהיא מושכרת לישראל דשכירות קנה לו להתחייב בשביתתה כדאמר פרק הזהב גבי אונאה כי תמכרו כתיב וליומא מכירה היא ואם תאמר הא מסקינן פ"ק דע"ז [דף כא ב] דשכירות לא קניא וי"ל זיל הכא והכא לחומרא לחייב השוכר בכל דבר דאילו הויה שלו שכירות קניא דליומיה מכירה היא וגם לחייב המשכיר במצות התלויות בו שכירות לא קניא הואיל ועתידה לחזור אליו והכל לחומרא. אלעזר:

איקלעו להווא פונדק דאתא נכרי בשבתא וכו' פנים והדין כמו שפי' כו' עיין שילהי מרובה בקצרה:

(יא) יש לעי' בידות יולאין מן המזחה והניח קנה עליון למעלה
 מן אותן בידות ומכיון כנגדן כזה קי"ט) אי חשיב כאלכסון
 כזה קי"ט) דחשיב שפיר כנגדן, או דלמא כיון דהידות בשכיבה הוי
 לכו תקרה, ואין הקנה כנגד המזחות, ונראה דאף בפחות
 מגי' פסול, [ולא עדיף גי' מפסחי שמאי דאבן נכנס ואבן יולא
 דפסול אף בתקרה כמבואר בעור הי' מזחה] ונראה דגם בקנה
 העליון בין בידות בפחות מגי' פסול כזה קי"ט) דלא חשיב קנה לענין
 ע"ה ע"י לבוד דהוי פסחי שמאי, ולפי"ז אפי' צבי קנים שיולאין
 מהמזחות אחד ממזחות ימין ואחד משמאל ומקורבין צאמנע הפתח
 וביניבן פחות מגי' פסול ול"ע זב, ונראה דידות היולאין מן הקנים
 והרחיק קנה העליון למעלה כנגדן, אף באין שוכבות אלא גם בידות
 כאלכסון כזה קי"ט) מ"מ כיון שאין נוגעין א"א לדון הידות לתקרה
 ופסול דלא חשיב נמי מזחה שיחשב קנה עליון ע"ג מזחות, ואפשר
 דגם כאלכסון ישר לריך נגיעת קנה עליון דוקא, דכיון דעריב משך
 שפחי עריב צ"י ענין תקרה והלכך כשהתקרה נוגעת בקנים מתאחד
 הכל ומשתלם הפתח במזחות ומשקוף אבל א"א להחשב בקנה
 עליון כנגדן כיון שאין מזחה כנגדו על הארץ, [ומיהו לדעת הרמב"ם
 דפסול בכיפה כשאין צרגליה י', ואח"ל דכאלכסון מודה הר"מ,
 אינו מיושב כל כך] וכן בפתח מצוי במזרח וצ"י הקנים עקומין
 צראשיבן למזרח וקנה על גבן כיון שאין כאן קנה מזחה על הארץ
 כנגד קנה העליון פסול, ומיהו כשכל אלכסון של הקנים מן הארץ
 עד קנה עליון על מדה שזו וקנה ע"ג ראשיבן אף שהן משופעין
 למזרח עד שאין לקנה עליון מזחה על הארץ כנגדן כתבנו סק"ד
 שהוא כשר, אבל גם זה אין לו מקור נאמן די"ל דכא לא דמי
 למחילה דלא מקרי משקוף ע"ג מזחות, גם לריך ליתן שיעור
 לאלכסון דבאינו מתלקט י' מחוך ד' אף דמן החץ זקוף בגובה י',
 אפשר דפסול.

[עם מרדכי ס' ז אות ד]

חוט מתעקם

משכנ"י ס' קכג ד"ה וכן יש להזהר

חזו"א ס' עז אות ו

בריאה לקבל דלת והיכר ציר

רמב"ם פט"ז הי"ט

ריטב"א על מימרא דרב חסדא (יא:)

ח' המאירי יא: ד"ה צוה"פ

רא"ש ס' יד

שלטה"ג ב: בדפי הרי"ף אות ג

ר"ח בענין היכר ציר